

TÜRKİYE'DE ÖRGÜN TARIMSAL EĞİTİMİN DURUMU VE BU KONUDAKİ POLİTİK YAKLAŞIMLAR

Öğr. Gör. Hakan KOÇ*

1. GİRİŞ

Çağımızda toplumların kalkınması, çalışan ve çalışmaya hazırlanan yeni nesillerin teknolojik gelişmelere paralel olarak bilgi ve beceri düzeylerinin yükseltilmesiyle sağlanmakta, böylece ülkeler arası yarışta eğitim, stratejik ve taktik bir önem kazanmaktadır. Yeni bilgi ve becerilerin artan bir tarzda geliştiği dünyamızda, bu hızlı gidişe ayak uydurabilecek eğitim düzey ve niteliğine sahip insan gücünün yetiştirilmesi kadar, bu işgücünün zaman içinde değişen ve gelişen teknolojilere ve yeni istihdam imkânlarına uyum sağlayacak şekilde yeniden eğitilmesi de aynı derecede önem taşımaktadır. Gelişmiş ülkeler tarımsal eğitimi ciddi şekilde ele almış ve bu alanda kapsamlı programlar geliştirmişlerdir. Başta ABD olmak üzere, batı ülkelerinin hemen hepsi çok hızlı değişen ve gelişen teknoloji karşısında, tarımsal eğitime özel bir önem vermişlerdir. Nüfus artış hızının sifıra yakınlığı nedeniyle genç işgücü arzu çok sınırlı olan bu ülkelerde gelişmiş teknolojiye dayalı imalat ve hizmet alanlarında ise, işgücü fazlası ortaya çıkmaktadır (TISK - t.y).

Her ülkenin başta gelen sorumluluklarından birisi, kendi insanına istihdam imkânı sağlayıp, işsizlik oranını düşürmek olduğuna göre; gelişmiş ülkelerin doğal olarak eğitim formasyonu bakımından yüksek teknoloji kullanan işler ve aynı zamanda tarımsal faaliyetler için örgün eğitim yanında yaygın eğitime de önem verdikleri görülmektedir. Buradaki eğitim, istihdam öncesi örgün eğitim olduğu kadar, istihdam sonrası verilen yaygın eğitimi de

(*) G.Ü. Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Tarımsal İşletmecilik ve Kooperatifçilik Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı.

çerkmektedir. Tam üye olmayı hedeflediğimiz Avrupa Topluluğu'ndaki eğitim politikaları, her yaş ve meslekteki insanların ve çalışma hayatının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olup, eğitim-verim dengesi esas alınmaktadır.

Türkiye'de ise, örgün eğitimin ihtiyaçları karşılayacak hale getirilmesi, çağdaş bilgi ve teknolojilere uyum sağlayacak programların uygulanması, önemini koruyan konular olmaya devam etmektedir. Ülkemiz AT ülkeleri arasında nüfus büyüklüğü bakımından Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya'dan sonra birinci sırada gelmektedir. Nüfus artış hızı, sifıra yaklaşan (bazılarında negatif eğilim) Topluluk ülkelerinde eğitim alanındaki bütün çabalar esasen yıllardan beri iyi olan eğitim kalitesinin daha da iyileştirilmesi yönündedir. Yaşlı nüfusun fazlalığı dolayısıyla eğitim hareketi yetişkinler eğitimine doğru kaymakta; böylece gelişmişliğin göstergesi olarak nüfusun genel eğitim düzeyi yükselmektedir (TİSK - t.y).

Türkiye, yalnız nüfus artış hızıyla değil, nüfus yapısı bakımından da Batı ülkelerinden ayrılmaktadır. Ülkemiz, 2000 yılında nüfus bakımından AT'nin en büyük ülkesi olacaktır. Kıt kaynaklarla kalkınma hedefine yönelen Türkiye'nin bu işgücünün stratejik bir üretim girdisi olarak değerlendirilmesi ve eğitim sistemini buna, göre hazırlaması gerekir. Topluluğa yapısal uyum bakımından eğitim sorunu, aşılması gereken önemli bir engeldir. Kentleşme ve nüfus baskısı ise, eğitim talebini artırmaktadır. Genel eğitim başta olmak üzere, mesleki eğitim ve bunun bir kolu olan tarımsal eğitim alanında da, söz konusu sorunlar ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Özellikle çiftçi ailelerinin ve tarımsal nüfusun kırsal alanlarda yoğunluk taşınması, sorunu daha da içinden çıkılmaz hale getirmektedir.

Ancak bu sorun, çözümlenmesi gereken ve yaşamsal önemli olan bir özelliğe sahiptir. Zira, ekonomik gelişme sanayileşmenin sonucu olsa bile, tarımsal potansiyel her zaman için önemlidir. Tarım ve sanayi sektörlerinin rolleri arasında paralellik sağlanması zorunludur. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda olduğu gibi, ülkemizde de; ekonomik gelişme sürecinde tarım sektörüne önemli görevler düşmektedir. Gelişme süreci içinde tarım, tarım-dışı sektörlere sağladığı üretim girdileri ile önem taşımaktadır. Türkiye'de tarım sektörünün sanayiye sağladığı katkı % 10'dan (1985'de % 13) fazla olduğu halde; bu oran İngiltere ve ABD'de % 1'den azdır. Söz-

konusu oranının yüksekliği, ülkemizde sanayinin tarıma bağımlılığının bir göstergesi sayılmaktadır (Tuncer - 1990).

Hızlı nüfus artışının dünyada tarım ürünlerine olan talebi artırdığı bilinmektedir. Talep artışının karşılanabilmesi, tarımda birim üniteden elde edilen ürün miktarının ve ürün kalitesinin yükseltilmesi ile mümkündür. Tarım sektöründe yapılan bilimsel araştırmalara dayalı olarak gelişen tarım teknolojisi dünya nüfusunun daha sağlıklı beslenebilmesi için yeni imkânlar sağlamaktadır. Ülkemiz kalkınmasında tarımsal modernleşme ve endüstrileşme temel araçlar olarak kabul edilmektedir. Endüstride sağlanan gelişmelere rağmen işgücünün istihdamında tarım ağırlıklı sektör olma özelliğini korumaktadır. Tarımda beklenen verimin elde edilmesi ve hedeflenen gelişmelerin sağlanması için; toprak ve su kaynaklarının, üretim yapısının verim artırıcı girdi kullanımı, makineleşmenin yaygınlaştırılması ve daha etkili bir örgütsel yapının oluşturulması alanlarındaki temel sorunların çözümü gerekir. (Alkan ve diğerleri). Bu sorunların çözümündeki alt yapının oluşturulması için eğitim alanında yapılması gereken çalışma ve çabalara ihtiyaç vardır.

Eğitim bilindiği gibi, çeşitli tanımlara ve farklı yaklaşımlara rağmen, eğitime işi olarak görülmektedir. Eğitime işide, bu faaliyete katılan kişi veya gruplara olumlu davranışlar kazandırmayı esas almaktadır. İşte tarımsal örgün eğitim hakkında öz bilgiler vermek üzere hazırlanan bu çalışmada, eğitim ve tarım ilişkileri çeşitli yönleriyle ortaya konulurken; Türkiye'de Örgün Tarımsal Eğitim detaylı bir şekilde incelenmekte ve bu alandaki yapısal sorunlar irdelenerek, geleceğe dönük perspektifler verilmektedir.

2. EĞİTİM VE TARIM İLİŞKİLERİ

2.1. Eğitimin Önemi ve Tarımsal Faaliyetlere Etkileri

Genel eğitim ve öğretim konusundaki tanımları, tarımsal eğitim içinde geçerli sayarak bu konuda açıklamalar yapmak mümkündür. Eğitim dar ve geniş anlamlarda olmak üzere tanımlanabilir. Dar anlamda eğitim, toplum yaşamında insanların değerli ahlak duygularından maddi ve manevi yeteneklerinden yararlanmasına hizmet eder. Geniş anlamda ise, genç kuşakları öğretim kanalıyla erginlerin yaşam kavrayışları, idrakleri, yetenekleri konusunda bilinçleştirmek amacını güder. Konuya açıklık kazandırmak bakımından Hegel, Niemeyer, Besecke, Wanse, Willmann ve

Pulsen'in eğitimle ilgili tanımlamalarını da gözönünde bulundurmak gerekir. (Çalgüner 1979). Adı geçen yazarların yaptığı eğitim tanımlamalarının birleştiği nokta şudur: Yeni nesillerin önceki kuşaklardan etkilenmesi, bu etkilenme işlevinin planlı şekilde, ruhi ve ahlaki temellere dayalı olarak yürütülmesi, ve ideal kültür varlığının aktarılması şeklinde açıklanmaktadır.

Genel eğitim, bireyi içinde bulunduğu toplumsal koşullara göre biçimlendiren ona topluma uymayı öğreten ve toplumla bütünleşmeyi sağlayan ulusal yönü ağırlıkta olan etkin bir araç niteliğindedir. Eğitimde bilgi ile ulusal çıkarların bütünleştiğini ve bilgilerin daha çok ulusal çıkar süzgecinden geçtiğini ve değer yargularına dayandığını görmek mümkündür (Yıldırak - 1987). Bu durum eğitimin insanlık tarihinin derinliklerine kadar uzandığını göstermektedir.

Ülkemizin kalkınması, hızla sanayileşmesi kadar aynı şekilde tarımını modernleştirerek; bir taraftan tasarruf ettiği insan gücünü sanayi kesimine aktarmasına, bir taraftan da tarımda üretimi artırmasına bağlıdır. Daha 1950'lerde girilen kalkınma hamlelerinde bu görüşle tarımımızın modernleştirilmesine, üretimin artırılmasına büyük önem verilmiş, 1961'den sonra ise konu uzun dönemli kalkınmanın belli başlı hedeflerinden biri haline gelmiştir. Türk milli eğitimi, genel bir şekilde ifade etmek gerekirse, gençlerimizi kendi ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda Türk toplumunun ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Nüfusunun çoğunluğu tarımla uğraşan ve tabii imkan ve zenginlikleri daha çok tarıma elverişli olan ülkemiz, tarımda modernleşmeyi ve üretimi artırmayı kendi toprağında kendisi yapacak ve bunu da teknoloji değişikliğiyle gerçekleştirecektir. Bu itibarla tarımda modernleşme, ancak eğitimle mümkün olacaktır (Eğitim ve Tarım. t.y).

İçinde bulunduğumuz koşullardan memnun değiliz veya en azından onlarla yetinmek istemiyoruz. Büyük saydığımız bir geçmişimiz dengeleyecek kadar büyük yarınların geleceği inancına bağlılığımız hergün biraz daha artmakta ve bu koşulların uygarlık düzeyine uygun hale getirilmesi ideali, zamanla daha çok ağırlık kazanmaya devam etmektedir. Bu idealde ne kadar çok birleşmiş görürsek görünelim, bu ideali anlayışlardaki ayrılıklar, sosyal değişme olgusu karşısındaki tutumlarımızda mevcut farklılıklar, halk olarak ve genellikle aydınlar olarak, bizleri karşı karşıya getir-

mekte ve birbirlerine ters düşen doğrultularda ilerlemeye yönelmektedir (Ertürk, 1975).

İşte bu istek ve eğilimler, eğitimle belli bir noktada birleştirilmekte ve bu toplumsal bilinç oluşumu için zemin hazırlanabilmektedir. Bilindiği gibi, dünya sanayi devriminden sonra bilimsel ve teknolojik devrim dönemini yaşamakta olup, 2000'li yıllara doğru giderken; dünyada bilgiye dayalı enformatik oluşumlar yaşanmaktadır. AT'na girme hedefinde olan ülkemizde bu gelişimlere ayak uydurabilmek durumundadır. Kalkınma, düzen değişikliği, çağı yakalama gibi çeşitli biçimlerde dile getirilen bu hedefi gerçekleştirme çabalarının insan faktörüne ve onun eğitimine önem verilmesi gereği herkesce kabul edilmekte, çağdaş insanın bilimsel tutum ve davranışları hayatın her alanında göstermesi beklenmektedir. Çağdaş insanı yetiştirmek için eğitim sisteminin de kendisini yenilemesi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görülmektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yanında; ezbercilikten kurtulmuş üretici ve problem çözücü bireyler yetiştirme ihtiyacı, demokrasinin gereği ve bireylerin uyumlu mutluluğunun sağlanması hususlarında da eğitim sisteminde yeniliklere gidilmesi zorunludur (Kabadayı, 1989).

Tarımsal gelişmeyi sağlamada devlet özel sektör ve çiftçilerin önemli rolleri vardır. Bu roller, tabiatları ve nisbi önemleri bakımından ülkeden ülkeye ve hatta ülke içinde farklılıklar göstermektedir. Devletin asıl rolü ise, tarımsal gelişme için gerekli alt yapıyı oluşturmak ve korumaktır. Bu imkanları geliştirmede özel sektörün de önemli bir rolü vardır; fakat, en azından alt yapı geliştirme ve uygulama için politika önerileri devletin sorumluluğundadır (Küçükçukur, 1988). Bu açıdan tarımsal faaliyetlerin etkinliği, tarımsal yapının geliştirilmesi için genel eğitim ve buna bağlı olarak tarımsal mesleki eğitim gereklidir.

2.2. Tarımsal Eğitim

İnsanoğlunun hayatını devam ettirebilmesi için yeme içme, giyinme, barınma, sağlıklı ve dengeli bir çevre gibi dört temel ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Sömürgeciliğin, sanayi ve teknoloji yarışının temelinde de; toplumların bu ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamak ve gelecekte de bunları garanti altına almak yatmaktadır. Bu konuda esas uğraşı alanını tarım ve tarıma dayalı pek çok çeşitteki sanayi kolları oluşturmaktadır. Sağlıklı ve dengeli bir çevre ise, ancak tabiattaki mevcut toprak, bit-

ki, hayvan, mikroorganizma, atmosfer, su varlığı ve dengesi ile sağlanıp korunabilir. Bu ise, tarım ve buna bağlı teknoloji ve biyoteknoloji bilimlerinin gerektiği şekilde tatbiki ve entegrasyonu sayesinde gerçekleştirilebilir. İşte bu gerçekler, tarımsal eğitim ve öğretim programlarının ana hedeflerinin tesbitinde gözönüne alınması gereken en önemli kriterlerdir. Tarımsal eğitim ve öğretimini iyi bir şekilde düzenleyememiş, bilimsel ve teknik açıdan temel ilke ve amaçlarını sağlıklı bir şekilde belirleyememiş bir ülkede tarımsal gelişmeden bahsetmek mümkün değildir (Gökalp ve diğerleri, 1991).

Sanayileşme, tarımsal gelişme ve onların sonucu olan yaşam düzeyinin iyileştirilmesi hemen akşamdan sabaha, bugünden yarına ulaşılabilecek bir mutluluk değildir. Öncelikle elverişli koşulları oluşturmak gerekir. Nüfusun tümünün daha iyi giyinmesini, daha iyi beslenmesini sağlayan, gerçekte sadece sanayileşme değildir; öteki gelişmelerle ve özellikle tarımın ve eğitimin gelişimiyle birlikte ele alınmaması halinde az gelişmiş memleketlerin bir çoğunda halkın, büyük bir bölümü ondan hiçbir yarar elde edemez. Şu gerçek hiç unutulmamalıdır ki, «başkalarının zekasını kullanarak, bir memleketin gelişme yolunda ileri gidebilmesi imkânsızdır.» Hatta çağdaşlığın temeli eğitim olup, başlangıçtan planlaması, gelişme sağlandıkça sürekli şekilde izlenmesi, ekonomik ve sosyal gelişmelerin gerisinde kalmaması önemlidir. Eğitim ve mesleki formasyon ilk ve orta öğretimde kazanılan genel bilgiler üzerine kurulan uzun süreli bir işlemdir. Ayrıca, eğitim pahalı bir süreç olduğundan, harcamalarda birey ve ülke kaynaklarının etkin kullanımını yönünden dikkatli olmak gerekir. Eğitim ve teknik alanına girmiş bulunan değişmeler, herkesin tasarladığı gibi, insanın varlığını iyileştirmeyi amaç edinen öğretim ile, bu varlığın koşulu olan maddi temelleri sağlamaya ayrılmış öğretim arasında yeni bir dengenin kurulmasını öngörmüştür (İnan, 1975).

Tarımsal eğitim, eğitim türleri arasında mesleki eğitim ve alt düzeyde ise iş (endüstriyel sanatlar-teknoloji) eğitimi, içinde incelenebilir, öncelikle mesleki eğitim kavramını açıklamak gerekirse, «bireye hayatını kazanması için belirli bir meslek alanına ilişkin bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazandıran ve birey kabiliyetlerini çeşitli yönleriyle geliştiren eğitim sürecidir». İş eğitimi ise, «Herhangi bir üretim veya hizmet sektöründe belirli bir meslek veya meslekler ile ilgili ve meslekteki uygulamalar için; asgari ön koşul olan temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar eğitimidir (Doğan

1975). Yani iş eğitimi, mesleki eğitimin genel eğitim boyutunu oluşturmakta ve bu eğitime katılanlara mesleki genel kültür bilgileri kazandırmayı hedef almaktadır.

Mesleki eğitime başlamadan önceki genel eğitim düzeyi, ülkelerin gelişmişlik derecelerine göre farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde ise, mesleki eğitim 12 yıllık genel eğitime dayandırılmıştır. Avrupa ülkelerinin çoğunda 9 yıllık genel eğitim mesleki eğitimin ön koşuludur. XIX. yüzyıldan itibaren işin eğitim değeri yaygınlaşmış ve bu dönemde Avrupa ve Amerika'da kurulan okullar, başlıca iki temel amaca yönelmişlerdir. Birincisi, iş aracılığı ile kişinin genel yeteneklerini geliştirmek, ikincisi ise, kişileri bir meslek için hazırlamak. Birinci amaç genel eğitimin içinde iş eğitimi, ikinci amaç ise, örgün mesleki eğitimi meydana getirmiştir (Doğan - 1983). Bu bağlamda iş eğitimi ile mesleki eğitim kavramlarının yeterince bilinmediği ve birçok karışıklığa neden olduğu söylenebilir.

Teknolojik yeniliklerin sınırı, milliyeti ve ideolojisi yoktur. Teknoloji bir sonuç değil, araç niteliği taşımaktadır. Bir ülkede, insanların sağlıklı olması, geçimini kendi gücü ile sağlaması, ülkenin kalkınmasına katkıda bulunması ve toplu yaşam kurallarına uyumları isteniyorsa, eğitim zorunludur. Bunun yerine getirilmesi, bireyin mutluluğu kadar ülkenin huzuru ve geleceği bakımından da önemlidir (Başaran - 1982). Bu derece önemli olan mesleki eğitim; meslekleri tanıttı (iş eğitimi), ortak beceri kazandırmayı hedefleyen temel mesleki eğitim ve ileri düzeyde bilgi ve beceriyi kazandıran özel mesleki eğitim kademelerinden oluşmaktadır. Bugün bu üç kesim arasındaki ilişki tam olarak sağlanmış olmadığı için, tarımsal örgün eğitim, uygulamaları bakımından da etkinlik ve başarıya ulaşamamıştır.

Meslek eğitiminin en eski uygulama aşamalarının başında tarım mesleki eğitimi gelmektedir. Tarım alanındaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler, nitelikli insangücüne olan talebi yükseltmektedir. Geleneksel sına ve yanılma yöntemleriyle kazanılan bilgi ve beceriler modern tarım teknolojisinin kullanımı için yetersiz kalmaktadır. Endüstri ve hizmetler sektöründe olduğu gibi tarım sektöründe de; insangücünün modern tarım teknolojisinin gereklerine göre yetiştirilmesine ihtiyaç vardır. Tarımsal gelişme ileri aşamalara ulaşmış ülkelerde insangücünün eğitim seviyesi yüksektir. Tarımsal üretimin artırılması, ürünün çeşitlendirilmesi ve niteliğinin yükseltilmesi ile insangücü niteliğinin de artırıl-

ması arasından pozitif bir ilişki vardır. (Alkan ve diğerleri, 1988). 1988).

Çok yönlü bir uğraş alanı olan tarım, köklü pratik ve normal bilgi isteyen mesleki bir alandır. Günümüzde tarımın diğer sektörlerle göre küçülmesinde ve geri kalmasındaki temel nedenlerin başında eğitimsizlik gelmektedir. Tarımsal üretim ve verimliliği diğer sektörler seviyesine çıkarmak, yarınları açlık tehlikesinden kurtarmak ve beslenme ekonomisine gereken önemi vermek bakımından tarımda mesleki eğitim ve öğretim zorunlu bir ihtiyaçtır. Ekonomileri gelişmiş olan ülkelerin çoğunda tarımsal mesleki eğitimin önemi anlaşıldığı için, sorun ciddi ve planlı olarak ele alınmaktadır.

Ülkemiz tarımında mesleki eğitime duyulan ihtiyacı ve verecek yönü belirtmek için, bu alandaki uygulamaları ayrı bir bölüm olarak incelemek gerekmektedir. Araştırmanın amacı, Cumhuriyet dönemindeki tarımsal örgün eğitimi planlı kalkınma öncesi ve sonrası dönemler bakımından incelemek ve değerlendirmek yapabilecek düzeydeki bilgileri ortaya koymaktır. Unutulmalıdır ki; yurt çapında, tarımsal teknisyen ve ustalar ne kadar bilgili kabiliyetli ve görev amacı ile yetiştirilebilir ise, yeni teknolojiler ve ürünler çiftçiye, sanayiciye, müteşebbise o kadar kolay tanıtılır, benimsenir ve uygulamaya sokulur.

3. ÖRGÜN TARIMSAL EĞİTİM UYGULAMALARI

3.1. Planlı Kalkınma Öncesi Dönem

Türk eğitim tarihi, bilinen ilk Türk toplumları ile başlamış ve tarih çizgisinde ortaya çıkan her Türk devletindeki çeşitli uygulamalarla devam etmiştir. Eğitim boyutu açısından ilk uygulamalar da; plansız, örgütsüz, genel ve yaygın bir eğitim ağır basar (Akyüz, 1988).

Eğitim alanındaki teorik çalışmalar ve uygulamalar, ancak tarihi bir perspektif içinde düşünüldüklerinde gerçekçi ve objektif olarak değerlendirilebilir. Bugüne kadar eğitim alanındaki çalışmalar, tarihi bir süreklilik içinde ve bilimsel olarak ele alıp değerlendiren araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu konudaki bazı incelemelerde araştırmacıların 1928 (Harf İnkılabı)'den önceki belgelere inmemesi nedeniyle eksik kalmakta ve boşluklar

göstermektedir. (Cicioğlu - 1985). Tarım alanındaki eğitim faaliyetlerinin kendine özgü koşulları olup, Türkiye'deki tarımsal mesleki eğitimin köklü bir geçmişe, zengin bir deneyim ve bilgi birikimine sahip olduğu söylenebilir. Tarımsal gelişmemiz bakımından bu eğitimin günümüz koşullarına uygun hale getirilmesi zorunluluğu vardır.

Tanzimatla başlayan Batı'ya yönelme hareketlerinin sonucu olarak 1846'da, İstanbul yakınında bir basma fabrikasının işleyeceği pamuğun yetiştirilmesi için tarımla ilgili bir okulun açılması düşünülmüştür. Fabrikanın işleyeceği pamuğun teknik bir biçimde yetiştirilmesini ve sürekliliğini sağlamak amacı ile, İstanbul Ayamama Çiftliğinde açılan tarım okulu, aynı zamanda ülkemizde tarımsal eğitim ve öğretim alanında atılan ilk adımı oluşturuyordu.

Çok sınırlı bir amaca yönelik olarak açılan bu okul, iki açıdan önemliydi. Birincisi, dolaylı da olsa tarımın bilim dalı olduğu, bilgili ve teknik tarımın ancak sistematik bir tarımsal eğitim ve öğretimle mümkün olabileceğinin kabulü, ikincisi de; eski önyarımlar ve saplantılara karşın bilime tekniğe olan yönelme ve inancın başlamasıdır. Bu okulun pek uzun ömürlü olmaması yüzünden ve 47 yıl sonra, veteriner mesleği ile tarımın bir arada okutulduğu Halkalı Ziraat ve Baytar Okulu açılmıştır (1893). Önceleri veteriner öğrencileri ile bir arada tarım eğitimi gören öğrenciler, 1895'ten itibaren bağımsız olarak mezun olmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı sırasında kapanan okul, savaş sonrasında (1916) tekrar açılmıştır (Yıldırım, 1986).

1928 yılında yürürlüğe konulan İslahı Tedrisat Kanunu ile kapanıncaya kadar bu okulun öğretim elemanı konusundaki sorunu gerçek anlamda çözülememiştir. Halkalı Ziraat Mektebi Alisi 1922 yılında Rektörlük haline getirilmiş 1930'da ise, 3 yıl süreli orta dereceli okul statüsüyle Halkalı Ziraat Mektebi olarak yeniden öğrenime açılmıştır. Bursa Ziraat Mektebi de, 1891'de kurulmuş ve 1927'den itibaren öğretim kadrosunun daha iyi yetişmesini sağlamak üzere Avrupa'ya gönderilmesi sağlanmış ve kuruluşundan beri ilk mektep mezunlarını alan okula, 1930 yılından itibaren orta mektep mezunları ve bunlar arasından da; çiftçi çocukları kabul edilmeye başlanmıştır. Öğrenim süresi ise 3 yıl olarak belirlenmiştir (Ziraat Mühendisliği, 1991).

Cumhuriyet öncesi tarımsal örgün eğitim faaliyeti olarak bu iki eğitim kurumunun önemli görev üstlendikleri ve çeşitli zorluklara rağmen tarıma önemli katkı sağladıkları söylenebilir. Ancak, tanzimatla başlayan yenileşme çabaları, toplumsal çalkantılar ve araya giren savaş yılları amaca ulaşılmasını mümkün kılmamış ve yeni Türk devletinin kurulmasıyla, her alanda olduğu gibi eğitim ve bu arada tarımsal eğitim çabaları da belirgin ve kalıcı sonuçlar vermeye başlamıştır.

3.1.1. İlk ve Ortaöğretim

Birleşmiş Milletler Sosyal ve Ekonomik Konseyinin 1956-E-/2931 sayılı dökümanında toplum kalkınması; «toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarını ıslah etmek ve bu toplumların kayıtsız şartsız, milli yaşayış içindeki yerlerini almalarını ve memleket kalkınmasındaki paylarını yerine getirmek suretiyle, gayretlerini resmi ve genel müesseselerinki ile birleştirmelerine yardım eden yolların tümünü ifade eden bir deyim olarak» tarif edilmektedir. Rapor, toplum kalkınmasında rolü olan başlıca hizmetleri; tarım, beslenme, eğitim ve öğretim, mesleki yetiştirme ve yöneltme hizmetleri, kooperatifler, el sanatları ve küçük endüstriler, sosyal koruma hizmetleri, iskan ve şehircilik ile sağlık hizmetleri olarak belirlemiştir. Adı geçen rapora göre ilköğretim (veya temel eğitim); sosyal eğitim, kitle eğitimi, toplum eğitimi ile eş anlam taşımaktadır. Temel eğitim toplum kalkınmasından farklı, fakat onun esaslı bir unsurudur. Yukarıda sayılan hizmetlerin harekete geçmediği ve alanlarla ilgili temsilci ve teknisyenlerin olmadığı bölgelerde temel eğitim, toplum kalkınması çalışmalarının birinci basamağını teşkil eder (Karınca, 1961).

Bu yoğun çalışma içinde; toplumsal aktivitenin canlı tutulması, fertlerde mevcut bulunan güçlerin toplumsal kalkınmaya sevkıyla, ülkeler daha tatminkar sonuçlar sağlayabilmektedir. Bu bakımdan, Türk toplumunun gerçek anlamı ile ve kaybedilmiş zamanları telafi edecek bir sürede kalkınma davasını yerine getirebilmesi için; toplum gücüyle devlet gücünün (dışardan sağlanan yardımlar dahil) ahenkli, verimli ve devamlılık anlayışı içinde birleştirilmesi gerekmektedir. İlk ve orta öğretimle ilgili cumhuriyet dönemindeki uygulamaları incelerken; toplumsal ve devlet gücü olarak belirttiğimiz imkânlar, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gözönünde bulundurulmuştur. 1923'de köy, köylü ve tarım yeni bir anlayışla ele alınmıştır. İşbaşına gelen hükümet, ulusal

kalkınmanın köyden başlamasını ilke edinmiş ve bunun dışındaki uygulamaların sonuçsuz kalacağı gözden uzak tutulmuştur.

1920'li yıllarda köylü ve köylüyü kaldırmak için en önemli ve tek araç tarımdır. Zamanın sosyo ekonomik ve tarımsal koşullarına göre değerlendirme yapan Atatürk, tarımın çağdaş teknolojiye ayak uydurabilmesi için gereken herşey'in yapılmasını istemiştir. Cumhuriyetle başlayan tarıma yönelik teorik ve pratik çalışmaların Almanya'dan çağrılan bilim adamlarıca (1927) incelenmesi ve bunun sonucunda yeni atılım ve uygulamalara geçilmesi düşünülmüştür. Nitekim Ankara'da Ziraat Yüksek öğretim ve Araştırma Kurumunun kurulması önerilmiş ve buna dayalı olarak Tarımsal Öğretimin Islahı ve Yüksek Ziraat Okulları'nın kurulmasına ilişkin bir yasa çıkarılmıştır. Bu yasayla, eskiden beri faaliyette bulunan Halkalı Yüksek Ziraat Okulu 1928 yılında kapatılmıştır (Yıldırak, 1986).

1926 yılında yayınlanan ilkokul programı, öğretimde «toplu öğretim» ilkesini getirmiştir. Bu önceki dönemlerin geleneksel öğretim anlayışından çok farklı, yepyeni bir öğretim ilkesidir. 1929 tarihli İlkmektepler Talimatnamesi, ilköğretimin kendine özgü amaçlarını göstermiştir. İlkokul program ve talimatnamelerinin öngördüğü amaçlar doğrultusunda zamanın Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip (1932-1933) ilkokullarda her sabah öğrencilerin okumaları için bir and yazmıştır (Akyüz, 1989).

1920'lerde Atatürk'ün çizdiği eğitim politikası, sisteme ve mesleğe dayandırılmıştı. Bu politikanın temeli köylü ve dönemin bakanları (M. Necati, H.A. Yücel gibi) sorunu salt okuma-yazma olarak görmeyip; köylü kitlelerinin ve toplumun kalkınmasını eğitim yoluyla sağlamaya çalışmışlardır. Köye dönük eğitimde; Millet Mektepleri ve Halkevleri yetmeyince Köy Enstitüleri gündeme getirildi. Eğitim 1950'ye kadar ilköğretim ve okuma yazma ağırlıklı, 1950-1960 arasında kalitesiz orta öğretim ve 1960'dan sonra da yüksek öğrenime yönelme eğilimi göstermiştir. Aşağıdaki Tablo 3.1.1.1. planlı kalkınma öncesi dönemdeki eğitim-öğretim imkânlarıyla ilgili bilgiler içermektedir (Belgelerle Türk Tarihi Dergisi 1988).

Tablo 3.1.1.1.'deki rakamlar Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim alanındaki sorunların boyutunu göstermesi bakımından önemlidir. İlkokul düzeyindeki okul sayısı 1923-1924'de 4.894, öğretmen sayısı 10.238, öğrenci sayısı 341.941 ve bu sayının genel nüfus (tah-

Tablo 3.1.1.1. Planlı Kalkınma Dönemi Öncesi Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayılarının Öğretim Yıllarına Göre Gelişimi.

Öğretim Yılları	İlkokullar			Ortaokullar			Liseler			Mesleki ve Teknik Okullar (x)		
	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Okul	Öğretmen	Öğrenci
1923-24	4 694	10 238	341 941	72	756	5 805	23	513	1 241	64	583	6 547
1928-29	6 600	15 718	477 569	78	815	23 225	49	510	4 168	47	715	8 504
1933-34	6 303	15 123	351 169	201	2 136	42 332	72	945	9 563	66	660	7 715
1938-39	7 842	17 120	613 636	238	3 402	83 442	75	1 329	24 364	81	982	12 352
1943-44	12 182	22 367	955 595	252	3 851	75 319	86	1 694	28 906	186	2 434	36 971
1948-49	16 119	35 185	1 466 382	321	4 149	61 314	68	1 868	22 100	302	4 514	55 441
1953-54	17 848	37 932	1 762 251	507	5 311	92 339	109	2 254	31 420	371	4 746	56 348
1958-59	20 656	48 757	2 481 855	665	9 856	220 425	162	3 427	51 231	473	6 708	91 469

Kaynak : Belgelerle Türk Tarihi Dergisi - Dün / Bugün / Yarın Nisan, Mayıs, Haziran - 1988, arka kapak sayfası.

(x) : Diğer Bakanlıklara Bağlı Okullar Mesleki ve Teknik Okullar sütunundaki rakamlara dahildir.

mini 12.000.000) içindeki oranı % 2.8'dir. Bu oran 1928 (13.851.000) de % 3.44, 1933 (15.392.000)'de % 3.84, 1938 (16.916.000)'de % 4.81, 1943 (18.337.000)'de % 5.43, 1948 (19.921.000)'de % 7.37, 1953 (22.571.000)'de % 7.80, 1958 (25.983.000)'de ise % 9.24'e ulaşmıştır. Aradan geçen 35 yıllık süre içinde ilkökul düzeyindeki öğrenci sayısı ile ilgili artış (341.941'e göre) 7.02 kat olmuştur. (Türkiye İstatistik Cep Yıllığı, 1988).

Yani 1958 yılı itibariyle; okul sayısı 20656 öğretmen sayısı 49757 ve öğrenci sayısı 2402855 olmuştur. Okul ve öğrenci sayıları sırasıyla 4.22 ve 4.86 kat artış göstermiştir. Bu artışlar, toplam öğrenci sayısındaki artışın gerisinde kalmıştır. Aynı yöntemle ve toplam ortaöğretim çağındaki imkânlarla ilgili değişimlerin (Ortaokul + Lise + Mesleki ve Teknik Okullar) ise; 1928 yılında okul sayısı 159, öğretmen sayısı 1892, öğrenci sayısı 13.693 ve bunun tahmini genel nüfus içindeki oranının da % 0,11 olduğu görülmektedir. Bu oran 1928'de % 0,25, 1933'de % 0,38, 1938'de % 0,71, 1943'de % 0,77 1948'de % 0,69, 1953'de % 0,80 ve 1958'de % 1,41 olmuştur. Son yıldaki okul sayısının 1320, öğretmen sayısının 19.993 ve öğrenci sayısının da 368.325'e yükseldiği dikkate alınırsa; 1923'e göre okul

sayısı 8,3, öğretmen sayısı 10,56 ve öğrenci sayısının 26,89 kat arttığı ve orta öğretim alanındaki artışın ilkökul düzeyindeki çok üzerinde gerçekleştiği söylenebilir.

Eğitim ve öğretimle ilgili bu genel bilgilerden sonra, tarımsal örgün eğitimle dolaylı'da olsa, ilgisi bulunan Köy Enstitüleri uygulamasından söz etmek gerekmektedir. 17-29 Temmuz 1939'da toplanan Birinci Eğitim Şurası kararları doğrultusundaki «Eğitmen Yetiştirme ve Köy Enstitüleri» projesinin uygulamaya konması, altı yıl sonra, bir hedefe hızla yaklaşıldığını gösterdi. 21 Köy Enstitüsünden 16000 öğretmen ve eğitmen yetişecekti. Bu tarihten önce; Amerikalı John Dewey'in 1924 tarihli 2 raporu, Alman Danışman Kühne'in 1925'de hazırladığı Teknik Öğretim raporu, Belçikalı uzman Omer Buyse'in 1927 tarihli programı, yine Amerikalı uzman Mrs. Parker'in 1934'de verdiği öğretim raporları, Prof. A. Malche'in 1932'de üniversite için hazırladığı reform raporu ve 1933-1934 yıllarında Türkiye'de geniş kapsamlı araştırmalar yapan Amerikan heyetinin verdiği raporun eğitimle ilgili bölümleri dahil, bütün bu hazırlıklar sonucu Cumhuriyetin ilk 15 yılında Türk toplumu ortaokul, lise ve öğretmen okulu çıkışı 69879 «aydın» kazanmıştır (Sakaoğlu, 1992).

Ancak Cumhuriyetin ilk yıllarındaki temel politika olan köye dönük kalkınma çabaları için; köye dayalı aydın insan yetiştirme gereğinin bir sonucu olarak Köy Enstitüleri kurulmuş ve ülkemizde «üretken insan tipi»nin en belirgin örneğini oluşturan bu uygulamaya geçilmiştir. Aynı dönemde, iş kavramının eğitim boyutu önem kazanmaya başlamıştır. Türk eğitim tarihinde iş kavramının eğitim sistemi içine girmesinde büyük katkıları olan eğitimcilerden birisi İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur. Kendisi, iş kavramını eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak görmüş ve çocuğun erkenden «tarım eğitimi» görmesini ve bir tarımcı gibi kişilik kazanmasını önermiştir. Baltacıoğlu'na göre okulun görevi «hayata hazırlamak değil, hayatı yaşatmaktır.» 1930'lu yıllarda iş eğitimi üzerine çaba harcayan eğitimcilerden birisi de, İsmail Hakkı Tonguç'tur. İş eğitimi, özellikle 1940'dan itibaren Köy Enstitüleri ile yaygınlaşmıştır. Bu uygulama ile, programların yürütülmesinde çevre özelliklerine önem verilmiştir (Doğan, 1983).

Köy Enstitüleri'nin çevreye dönük olma özelliği, programlarının uygulanabilirliğini kolaylaştırmıştır. 1949'daki ortaokul programlarında ise, iş eğitiminin gereği tarım, ticaret, elişleri ve evişleri gibi alanlar yer almıştır.

Tablo 3.1.1.2. 1943 Programına Göre Köy Enstitüleri'nde Okutulan Dersler.

Kültür Dersleri	Ziraat Dersleri ve Çalışmaları	Teknik Dersler ve Çalışmalar
Türkçe	Tarla Ziraatı	Köy Demirciliği
Tarih	Buğce Ziraatı	- Nalbençilik
Coğrafya	- Fıdançılık	- Motorculuk
Yurttaşlık Bilgisi	- Meyvecilik	Köy Döğlerliği
Matematik	- Bağcılık	- Marangozculuk
Fizik	- Sebzeçilik	Köy Yapıcılığı
Kimya	Sünay Bükileri Ziraatı	- Tucla ve Kiremitçilik
Tabiat ve Okul Sağlığı	Zootekni	- Tascılık
Yabancı Dil	Kümes Hayvanları Bilgisi	- Kireççilik
El Yazısı	Arıcılık ve İpek Böcekçiliği	- Duvarcılık
Resim - İst	Balıkçılık ve Su Ürünleri	- Sivacılık
Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	Ziraat Sanatları	- Betonculuk
Müzik		Köy ve El Sanatları (Kızlar için)
Askerlik		- Dikis, Bicki, Nakış
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı		- Orge ve Dokumacılık
Öğretmenlik Bilgisi		- Ziraat Sanatları
- Toplum Bilim		
- İst Eğitimi		
- Çocuk ve İst Reh Bilimi		
- İst Eğitimi Tarihi		
- Öğretim Metodu ve Tatbiki		
Ziraat İşletmeler Ekonomisi ve Kooperatörlük		

Kaynak : Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No : 160, Ankara, 1989, sh. 435.

Köy Enstitüleri'nin tarımsal örgün eğitimle olan ilgisini daha iyi belirtmek için, bu okullarla ilgili ders programlarını incelemek gerekir. Enstitülerin ilk resmi öğretim programı 1943 tarihli olup, ilkokuldan sonra 5 yıl öğretim yapmaktadırlar ve bu süre içinde; toplam 114 hafta «kültür dersleri», 58 hafta «ziraat ders ve çalışmaları», 58 hafta da «teknik ders ve çalışmalar»a ayrılmıştır. Bir haftalık süre bakımından da derslerin dağılımı şöyledir : Kültür dersleri, her sınıfta 22 saat, Ziraat ders ve çalışmaları her sınıfta 11 saat, Teknik ders ve çalışmalar ise her sınıfta 11 saattir.

Tablo 3.1.1.2 ile ilgili açıklamalardan da görüldüğü gibi, Köy Enstitüleri'nde tarımsal eğitim ciddi boyutlarda verilmiştir. Buna göre haftalık ders saati toplamı (22+11+11) 44 olup, tarım derslerinin oranı % 25'tir.

Ortaöğretim düzeyinde tarımsal eğitim yapmak üzere 1943'de çıkartılan 4486 sayılı yasayla kurulmaya başlanan Teknik Tarım

ve Bahçıvanlık Okulları, ülkemizin ilk kuruluşlarıdır. Uygulama ağırlıklı olan bu okullarda tam gün eğitim öngörülmüş ve haftalık toplam 40 saat süreyle uygulama-laboratuvar çalışmaları düzenlenmiştir. Kısa sürede sayıları 6'yı bulan bu okullara 1960-1961 öğretim yılında Ulaş Teknik Ziraat okulu'nun ilavesiyle uygulamacı teknik personel niteliğindeki mezunlara yönelik ihtiyaç karşılanacak düzeye çıkarılmıştır. Bu okullar, amaçlanan yararları sağlamadığı gerekçesiyle 1968-69 ders yılı sonunda kapatılmıştır. Yine 1930'lu yıllardan itibaren ülkemizin çeşitli yörelerinde faaliyet gösteren Bölge Ziraat Okulları, planlı döneme geçiş sürecinde statü değişikliğiyle Ziraat Meslek Lisesi'ne dönüştürülmüştür (Yıldırım, 1986).

Bölge Ziraat Okulları'nın amaçları da şu şekilde sayılabilir (Öğretim Müesseseleri, 1960) :

1. Kol öğretimine geçerek daha kaliteli eleman yetiştirmek
2. Okullara, Ziraat koleji adını vermek,
3. Okul mezunlarına birer mesleki ünvan kazandırmak,
4. Modern ziraat bilgisini öğretmek ve yaymak,
5. Teknik eleman yetiştirmek ve teşkilata vermek,
6. Serbest teşebbüslere girişecek elemanlar yetiştirmek.

1960 yılı itibarıyla; Halkalı, Bursa, Adana, Beydere (Manisa), Konuklar (Konya), Koçaş (Niğde), Gökhöyük (Amasya), Çayırova (Gebze), Alata (Edemli), Selimiye (Üsküdar), Araç (Kastamonu) ve Düzce'de Bölge Ziraat Okulu bulunmaktadır. Araç ve Düzce'deki Okullar Orman, Selimiye'deki de Hayvan hastahanesidir.

3.1.2. Yükseköğretim

Ekim 1919 Nizamnamesi ile ilmi özerklik kazanan Darülfünuna 1924'de tüzel kişilik tanınmıştır. 1933'teki 2252 Sayılı yasa darülfünunu kaldırmış, Eğitim Bakanlığı İstanbul Üniversitesini kurmakla görevlendirilmiştir. 1933-52 arasında Türkiye'de bulunan Ord. Prof. Philippe Schwartz, reformun bekleneni veremediğini belirten bir rapor hazırlamıştır. 1946'da ise, Üniversiteler Kanunu (4936) çıkarılarak yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Yine ilk reform çalışmalarının sürdüğü yıllarda; Hukuk Fakültesi (1925), Yüksek Ziraat Mektebi (1930), Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (1935), Fen

Fakültesi (1943), Tıp Fakültesi (1945) ve İlahiyat Fakültesi (1949) da kurulmuştur (Akyüz, 1989).

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü açılmadan önce, uzun bir hazırlık dönemi yaşanmıştır. 1923'ten başlayarak Halkalı Ziraat Mektebi mezunlarından birçok genç gruplar halinde yurt dışına (özellikle Almanya) gönderilmiş ve bu elemanlardan 25 tanesi daha sonra yeni kurulan bu enstitü'de görev almışlardır. Enstitü'nün açılmasında Oldenburg Heyeti'nin hazırladığı rapor rol oynamıştır. Enstitü'den önce kurulan Ankara Yüksek Ziraat Mektebi (1930)'nde 4 yıllık eğitim yapılıyor ve öğrencilere ilk yıl A.O.Ç.'de çok düzenli staj yaptırılarak ikinci sınıftan itibaren Yükseköğretime başlamaları sağlanıyordu. Yüksek Ziraat Enstitüsü, 1933'de 2291 sayılı yasayla ve dört fakülteden oluşacak şekilde kurulmuştur. 1934'de ise, 2524 sayılı yasayla Orman Fakültesi'de bu enstitü bünyesine alınmıştır (Akman, 1978).

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün bu yapısı 1948'e kadar devam etmiş bu tarihte Enstitü kapatılarak Ziraat ve Veteriner Fakülteleri Ankara Üniversitesi'ne Orman Fakültesi İstanbul Üniversitesi'ne bağlanmış. Tabii İlimler Fakültesi de, Ankara Fen Fakültesi ile birleştirilmiştir (Güneş, 1988).

Ülkemiz için tarımı sanayileşmeden sonra düşünmek hatalıdır. Genel olarak tarım veya tarımsal ürünler sanayinin birçok dallarında onun temel taşı oluşturur. Bunun için sanayileşme ile birlikte tarıma da önem vermek ülkemiz gerçeklerinin bir sonucudur. Ülkemizde yükseköğretimle ilgili yasalar çerçevesinde Ziraat Fakülteleri ile diğer fakültelerin bir öğretim kurumu olarak genellikle aynı açıdan ele alınıp değerlendirildiği görülmektedir. Ziraat ve benzer teknik ağırlıklı fakültelerin kendilerine özgü bazı ayrımları dışında tüm fakültelerin içinde buldukları zorluklar ve sorunlar açısından, birbirlerinden soyutlandırılması imkânsızdır.

4936 sayılı yasa, yükseköğretimde geçerlilik süresi en uzun (1946-1973) olan yasa olup, bu dönemde Karadeniz Teknik (1955), Ege (1955) ODTÜ (1957) ve Atatürk Üniversiteleri (1958) kurulmuştur (Akyüz, 1989).

Aşağıdaki tablo'da, planlı kalkınma öncesi dönemdeki yükseköğretimle ilgili gelişmeler verilmektedir.

Tablo 3.1.2. Planlı Kalkınma Öncesi Dönemle İlgili Kurum, Öğretim Elemanı ve Öğrenci Sayılarının Yıllara Göre Gelişimi

Öğretim Yılları	Kurum Sayısı	Öğretim Elemanı Sayısı	Öğrenci Sayısı
1923-1924	9	307	2.914
1933-1934	17	574	5.851
1943-1944	26	1.403	18.293
1953-1954	34	2.126	23.309

Kaynak : Zekai Baloğlu, Türkiye'de Eğitim, Sorunlar ve Değişim Yapısal Uyum Önerileri, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1990, sh. 215.

Tablo 3.1.2.'ye göre, 1923'deki öğrenci sayısı (2.914) genel nüfus içinde % 0.2, 1933'de % 0.3, 1943'de % 1 ve 1953'de % 1.3'dür. Bu dönemde kurum sayısı % 88.88, % 52.94 ve % 30.76 öğretim Elemanı sayıları ise % 86.97 % 144.42 ve % 51.53 oranında bir artış göstermiştir. 1923'e göre okul ve öğretim elemanı sayısındaki artış birinci on yıllık dönemde dengeli, ikinci on yıllık (1943) üçüncü on yıllık dönemde (1953) önceki dönemlere göre öğretim elemanı artışı, kurum sayısındaki artışın üzerindedir. İlk yıl baz alındığında; kurum sayısı 3.77, öğretim Elemanı sayısı 6.92 ve öğrenci sayısı 7.99 kat artmıştır.

3.2. Planlı Kalkınma Dönemi

3.2.1. İlk ve Ortaöğretim

1961 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü 1948 programını inceleyerek «ilkokul programı»nda yapılacak değişikliklerle ilgili esasları bir rapor halinde düzenletmiş, 1962'de ise «Ön Program Taslağı» hazırlanarak; Talim ve Terbiye Kurulu'nun 12 Eylül 1962 gün ve 215 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. İlk aşamada 14 il'deki 106 okulda başlayan uygulama, 1964-65'den itibaren 1.881 okuldaki 10.099 öğretmen ve 470.250 öğrenciyi kapsamına almıştır. 1962-68 yılları arasında denenen bu program 1 Temmuz 1968 gün ve 171 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla son şeklini almıştır. Yakın çevre, öğretimde toplulaştırma ile konular ve üniteler başlıkları altında programın temel işlevleri belirtilmiştir. Genel hatlarıyla bu-

gün uygulanmakta olan 1975 tarihli ilkokul programında, öğrencilerin birleştirilmiş 1. 2 ve 3. sınıflardaki A grubu öğrencileri için Tarım-İş dersleri Hayat Bilgisi, 4 ve 5. sınıflardaki B grubu öğrencileri için Tarım-İş ve Aile Bilgisi derslerine ait konular Fen ve Tabiat ile Resim-İş dersi konuları içine alınmıştır. Bu etkinlikler içinde; bahçenin beslenmesi, gübrelenmesi, fidan dikilmesi sayılabilir (Cicioğlu, 1985).

İlköğretim tüm ülke insanının zorunlu bir eğitimden geçmesini hedef alırken, ortaöğretim kademelerinde bir düzensizlik ortaya çıkmış ve bu kademedeki eğitim kendisinden beklenen amaçları yerine getiremez hale gelmiştir. VIII. Milli Eğitim Şurası'nın temel konusu ortaöğretim başta olmak üzere; Türk Eğitim Sistemi'nin biri diğerine dayalı (ilköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim) üç öğretim derecesinden oluşması (28 Eylül - 3 Ekim 1970) öngörülmüştür. Şura, ilköğretim konusunda farklı bir uygulama getirmediği halde; ortaöğretimi birinci ve ikinci devre olmak üzere iki kademeli düzenlemiştir. 1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, ortaöğretimi en az üç yıllık öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümü olarak tanımlar (Akyüz, 1989).

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun birçok maddeleri, 1983'te çıkartılan 2917 sayılı yasa ile değiştirildikten sonra hazırlanan yeni ilkokul programında; demokratik eğitim-öğretim, etkileşim, hayatilik, planlılık, okul-aile işbirliği, millilik, hoşgörü, Türkçeyi doğru ve açık kullanma, araştırma... gibi hususlar açıklanmıştır. 1987'de ise, ilkokul Yönetmeliği uygulamaya konulmuş okula başlama (5 yaşın bittiği Eylül ayı) ve bitirme (14 yaşın bitimi) ile ilkokullarda normal eğitimin esas olduğu belirtilmiştir. Genel ortaokullar ile Liselerin bugün hangi amaca hizmet ettiği tartışma konusudur. Son yıllardaki çok amaçlı Liseler (82 tane) yanında, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının yaygınlaştırılması politikalarına önem verilmektedir. Çok Amaçlı Liseler'de; bankacılık, muhasebe ve petrokimya gibi yeni alanlara yer verilmektedir (Sakaoğlu, 1992).

Mesleki ve teknik eğitim çok pahalı olmasına rağmen, sağlıklı bir gelişme göstermektedir. Planlı kalkınma dönemindeki sayısal gelişmeler aşağıdaki Tablo 3.2.1.'de görülmektedir.

Tablo'daki rakamlara göre ilkokul düzeyindeki okul sayısı 1963-64 de 27.705, öğretmen sayısı 76.544, öğrenci sayısı 3.562.140

Tablo 3.2.1.1. Planlı Kalkınma Dönemi'nde Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayılarının Öğretim Yıllarına Göre Gelişimi

Öğretim Yılları	İlkokullar			Ortaokullar			Liseler			Mesleki ve Teknik Okullar (x)		
	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Okul	Öğretmen	Öğrenci	Okul	Öğretmen	Öğrenci
1963-1964	27.705	76.544	3.562.140	824	15.059	344.139	217	6.097	102.304	738	10.220	149.140
1968-1969	35.947	115.076	6.604.312	1.405	21.335	639.041	388	6.034	187.019	602	14.703	207.465
1973-1974	40.327	157.435	5.324.034	2.299	26.849	926.087	718	13.436	304.371	974	16.468	205.435
1978-1979	43.957	187.363	5.570.935	3.600	31.213	1.109.940	1.044	33.301	482.232	1.601	25.051	402.839
1983-1984	47.324	208.393	6.495.916	4.226	42.365	1.450.624	1.190	49.697	529.765	1.992	40.418	560.415
1988-1989	50.457	229.943	6.880.394	5.000	42.162	2.091.978	1.491	56.649	697.227	2.234	47.141	729.738
(xx)	50.189	234.557	6.908.986	7.618	53.414	2.498.545	2.129	67.970	991.373	2.242	55.133	751.433

Kaynak : Belgelerle Türk Tarihi Dergisi - Dün / Bugün / Yarın, Özel Sayı, Nisan, Mayıs, Haziran - 1988, arka kapak sayfası.

(x) : Diğer Bakanlıklara Bağlı Okullar Mesleki ve Teknik Okullar sütunundaki rakamlara dahildir.

(xx) : Milli Eğitim Bakanı'nın 1993 T.B.M.M. Bütçe Konuşması, 22 Aralık 1992.

ve bu sayının genel nüfus (29.655.000)'a oranı % 12.01'dir. Bu oran 1968 (33.585.000)'de % 13.49, 1973 (38.072.000)'de % 13.98, 1978 (42.640.000)'de % 13.6 1983 (47.864.000)'de % 13.57, 1988 (54.176.000) de % 12.70 ve 1993 (61.354.000)'de % 11.26 olmuştur. 30 yıllık planlı kalkınma dönemi başlangıcına göre (3.562.140) 1993 yılındaki ulaşılan öğrenci sayısı 1.94 katlık bir artış göstermektedir. Dönemin okul ve öğretmen sayılarıyla ilgili artışı; 1993'de Okul sayısında 1.81 kat ve öğretmen sayısında 3.06 kat olmuştur.

Tablo 3.2.1.1.'deki tüm ortaöğretim (ortaokul + Lise + Mesleki ve Teknik Okullar) kurumlarının okul, öğretmen ve öğrenci sayılarından hareketle; ülkenin toplam nüfusuna göre oransal dağılımı aşağıdaki tablo'da görülmektedir.

1963 yılındaki okul ve öğrenci sayılarının artış katsayısı, 1993'de okul için 6.73 ve öğretmen sayısı için 5.62 olup, öğrenci sayısı bakımından da 7.12'dir. Bu sonuçlar okul ve öğretmen sayılarında uyumlu olduğu halde, öğrenci sayısında artış fazladır.

Tablo 3.2.1.2. Planlı Kalkınma Dönemi'nde Ortaöğretimdeki Okul, Öğretmen, ve Öğrenci Sayılarının Genel Nüfus İçindeki Oransal Dağılımı

Yıllar	Tüm Ortaöğretim Kurumları (Ortaokul + Lise + Mesleki ve Teknik Okullar)			Tahmini Ülke Nüfusu (x)	Genel Nüfus İçin- deki %
	Okul	Öğretmen	Öğrenci		
1963	1.779	31.376	595.671	29.655.000	2.00
1968	2.675	44.152	1.034.349	33.585.000	3.00
1973	3.991	57.155	1.516.697	38.072.000	3.98
1978	6.245	90.365	2.075.019	42.640.000	4.87
1983	7.440	132.480	2.540.804	47.864.000	5.31
1988	8.685	145.922	3.509.043	54.176.000	6.48
1993(x)	11.989	176.517	4.241.340	61.354.000	6.91

Kaynak : Başbakanlık DİE Türkiye İstatistik Cep Yılı, 1988, sh. 14.
(x) : MEB Köksal Toptan'ın 1993 yılı T.B.M.M. Bütçe Konuşması,
22 Aralık 1992.

Her yıl 1.200.000 dolayında çocuk ilkokula kaydoluyor, 6 yaş grubuyla birlikte bu sayı 2 milyon civarına ulaşmaktadır. 50 binden fazla sayıdaki ilkokulun yarısından fazlası tek dersliklidir. Türkiye 2000'li yıllara doğru giderken, eğitim sistemi içindeki derecelendirmeyi yeni ihtiyaçlara uygun olarak yapmakta ve bu konudaki hazırlıklarını tamamlayarak, 5 yıllık temel eğitimi dünyanın birçok ülkesindeki düzeye getirmek kararlılığında. Bu durumda, klasik ortaokul anlayışı yerini 8 yıllık ilköğretime bırakmaktadır. Türkiye için okur-yazarlık oranının asıl bu öğretim kademesi içinde algılanması gerekir.

Ülkemizde tarım politikasının ana hedefleri, tarımsal üretimde kendi kendine yeterliği sağlamak, verimliliği artırmak, ihracat yapmak, çiftçilerin gelir ve hayat seviyesini yükseltmek şeklinde özetlenebilir. Modernleşme yolunda henüz temel sorunlar çözülmemiş olduğundan, devletin tarım sektörü ile olan ilişkisini sadece iktisadi esaslara dayandırması doğru olmayacaktır. Türk ekonomisi, daha uzun yıllar, büyük ölçüde tarımsal gelişmeye bağlı olarak yürüyecektir (Karataş ve Özbilgiç, 1992).

Tarımla ilgili bu ana hedeflere ulaşılabilmesi için, tarımsal altyapının oluşturulması ve toplumsal bilinçlenmeyle birlikte, gerekli olan nitelikli elemanların yetiştirilmesi zorunluluğu vardır. Bunun yerine getirilmesinde eskiden beri faaliyet gösteren tarımsal örgün eğitim kurumlarını çeşitli yönleriyle incelemek gerekir. Zira, yaşamlarını köylerde sürdüren ve tarımsal mesleklerle uğraşan ailelerin çocuklarından ilkokulu bitirenlere 3 yıl süreyle çoğunlukla pratik olmak üzere teorik derslerin de verildiği bu okulların, tarımımızda bilgili ve becerili insan gücü yetiştirilmesinde önemli katkıları olmuştur. Hane ve işletme kurumlarını birlikte ele alıp, her ikisinin de belirli düzeylere yükseltilmesinde gerekli koşulları hazırlayan bu öğretim kurumlarının en önemli yanı; tarımsal işletmelerin yalnızca teknik yanlarıyla değil, aynı zamanda sosyopsikolojik yönlerden de alınıp incelenmesi ve aksayan yönlerinin giderilmesiyle ilgili çalışmalarınıdır. Bu nedenle tarımsal işletmede çalışacak erkek öğrenciler ile ev ekonomisi açısından tarım kesiminin kalkınmasını sağlayacak kız öğrencilere bu okullarda öğrenim imkânları sağlanmıştır (Yıldırak, 1986).

1963 yılına kadar 5 adet olan Ziraat Okulu sayısı aynı yıl 7'ye çıkarılmıştır. 1975'li yıllarda Ziraat Meslek, Ev Ekonomisi Meslek, Veteriner Sağlık Meslek ve Laborant Meslek Liseleri'nden oluşan tarım okulları sayısı 50'yi geçmiştir. 1970-80 döneminde okulların statüsü'nde değişiklik olmuş ve bazı okullar eğitim ve öğretime kapatılmıştır. 1980'de 30'un üzerindeki faal okul sayısı 1981 yılında yapılan düzenlemelerle bir kısım okul eğitime kapatılarak; okul sayısı 16'ya indirilmiştir. 1986'da kapalı bulunan Selimiye Veteriner Sağlık Meslek Lisesi ile 1985'de Erzincan Laborant Meslek Lisesinin açılması ile, okul sayısı tekrar 18'e yükseltmiştir. Tarım Meslek Liselerini konularına göre dört gruba ayırmak mümkündür. (Ziraat Mühendisliği, 1991).

Tablo 3.2.1.3'de ise, Tarım Meslek Liselerinin 1991-92 öğretim yılı itibarıyla mevcut imkânları görülmektedir.

Buna göre, 18 okulun toplam öğrenci kapasitesi 3580 olmasına rağmen 1984 öğrenci ile kapasite kullanım oranı % 55.42 dir. Okullarda görev yapan toplam öğretmen sayısı (163+77) 240 olup, her bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 8.26'dır. Branşa göre hesapladığımızda; Meslek dersleri öğretmene düşen öğrenci sayısı 12.17 ve kültür dersi öğretmene de 25.76'dır. Tablo 3.2.1.2'deki 1988 yılı esas aldığımızda; toplam öğretmen sayısına göre her bir öğretmene düşen öğrenci sayısı (3.509.043/145.922) 24 kişi olup, buradaki oran $1984 / 240 = 8,26$ yani $1/3$ 'dür.

Tablo 3.2.1.3. 1991 - 1992 Öğretim Yılı İtibarıyla Tarım Meslek Liseleri'nin Öğrenci, Öğretmen ve Personel Sayıları ile Arazi Varlıkları.

Sıra No.	Grup No.	Okulun Adı	Kurulan Yılı	Toplam öğrenci		Öğretmen Sayısı		Personel Sayısı	Arazi Varlığı (Dekar)
				Mevcut	Kapasite	Meslek	Kültür		
1		Bursa Ziraat Ürün Isl. ve Zar. Mes. Lis.	1891	94	160	10	6	38	719
2		İstanbul-Üsküdar	1897	146	300	15	6	75	4.780
3		Muşla-Beyözü	1941	154	300	8	6	25	4.836
4		Anaarya-Gökboyak	1936	109	300	11	3	14	-
5	I	Malatya	1960	139	300	9	4	51	1.450
6		Van	1967	91	140	9	2	49	11.825
7		Konya-Cunre	1958	119	140	8	2	17	740
8		Aydın-Söke	1970	111	140	19	4	47	613
9		Çankırı	1975	167	140	15	4	15	140
10		Ankara Ziraat Ürün Isl. ve Ev. Ek. Mes. Lis.	1963	184	160	11	8	30	61
11	II	Sıirt	1880	87	150	5	2	31	913
12		Trabzon	1980	143	140	9	4	28	129
13		İstanbul-Şişli-Vet. Fak. Mes. Lis.	1924	161	160	9	3	27	49
14		Samsun (xi)	1966	113	100	4	5	26	45
15	III	Konya	1967	87	166	5	7	15	150
16		İsparta-Sarıkkayaözü	1983	84	180	3	2	18	38
17		Ankara Laborant. Mes. Lisesi	1975	37	167	6	5	37	50
18	IV	Erzurum	1908	63	300	8	4	13	-
Genel Toplam				1.984	3.580	163	77	538	29.529

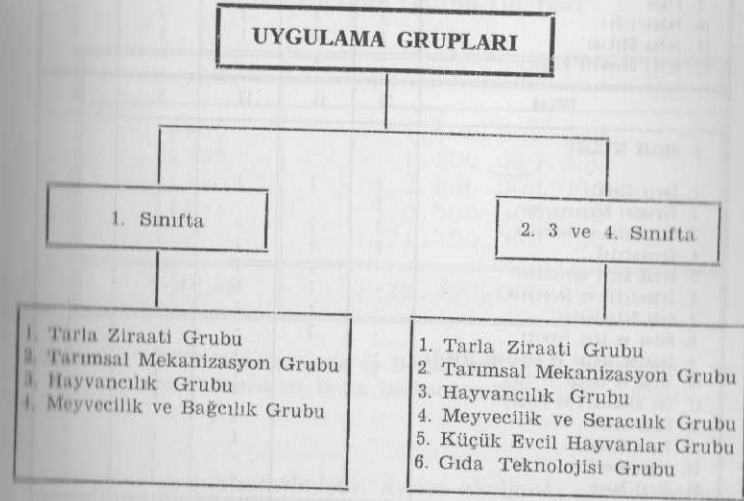
Kaynak : TKİB Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü Eğitim ve El Sanatları Daire Başkanlığı, Ekim - 1992 kayıtları.
(x) : Samsun Veteriner Sağlık Meslek Lisesi'nde, 30 öğrenci Milli Savunma Bakanlığı adına okumaktadır.

Ayrıca, 18 okulun kendi içindeki gruplandırılmasında; kapasitenin kullanım düzeyleri farklı (I. grup için % 55,26, II. grup için % 64,78, III. grup için % 61, IV. grup için % 37,5) sonuçlar ortaya koymakta en yüksek II. grup'ta (% 64,78) ve en düşük de IV. grupta (% 37,5)'dir.

Ülkemizdeki eğitim ve öğretimi 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu düzenlemekte olup, Tarım Meslek Liseleri de eğitim

ve öğretim açısından bu kanun ilkeleri ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın ihtiyaçları doğrultusunda yapılır. Tarım Meslek Liseleri, mesleki eğitim ve öğretim yapılan, öğrencileri mesleki iş alanlarına hazırlayan okullardır. Bu okullardaki ders programları genel ve mesleki içeriklidir. Genel bilgi dersleri, Milli Eğitim Bakanlığı ortaöğretim kurumlarına paralel olarak hazırlanmış programlardır. Mesleki bilgi ve becerileri geliştirmek üzere; okulların tarla ziraatı, bağ-bahçe, ziraat sanatları, tarımsal mekanizasyon, hayvancılık, laboratuvar ve hayvan hastahanesi gibi işletme ünitelerinde 2. sınıfın sonunda ve yaz tatilinde en az 150 saat staj çalışması yaptırılır.

Tarım Meslek Liseleri Yönetmeliği de 15 Aralık 1991 tarihli ve 21082 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Yönetmeliğin 5.

maddesinde, «bu okullar, parasız yatılı, paralı yatılı ve gündüzlü mesleki eğitim ve öğretim uygulayan ortaöğretim kurumları» olarak belirtilmektedir. Aşağıdaki Tablo 3.2.1.4.'de Tarım Meslek Liseleri ders programlarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

Tablo 3.2.1.4.'deki durum ders grupları toplamının (A ve B) birbirine yakın (58 ve 60 saat) olduğunu göstermektedir. Ancak, derslerin sistematik yerleşimi bakımından 1. sınıfta Genel Bilgi Dersleri son sınıfta ise Meslek Dersleri ağırlıklı bir yer tutmakta-

Tablo 3.2.1.4. 15.11.1991 Tarihli Tarım Meslek Liseleri Haftalık Ders Dağılımları

DERSLER	HAFTALIK DERS SAATLERİ				
	Sınıflar				
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam
A. GENEL BİLGİ DERSLERİ					
1. Türk Dili ve Edebiyatı	4	3	2	2	11
2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1	1	-	3
3. Tarih	2	2	2	-	6
4. T.C.İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	1	1	1	-	3
5. Coğrafya	2	2	1	-	5
6. Matematik	4	2	2	-	8
7. Biyoloji ve Sağlık Bilgisi	2	-	-	-	2
8. Fizik	2	-	-	-	2
9. Kimya	2	-	-	-	2
10. Yabancı Dil	3	2	2	2	9
11. Beden Eğitimi	2	2	1	1	6
12. Milli Güvenlik Bilgisi	-	1	-	-	1
TOPLAM	25	16	12	5	58
B. MESLEK DERSLERİ					
1. Tarla Ziraati	2	2	3	3	10
2. Tarımsal Mekanizasyon	2	-	-	2	4
3. Meyvecilik ve Baqçılık	2	2	2	2	8
4. Hayvancılık	2	2	2	1	7
5. Küçük Evcil Hayvanlar	-	2	2	1	5
6. Sebzeçilik ve Seracılık	-	2	1	2	5
7. Gıda Teknolojisi	-	1	2	1	4
8. Motor ve Arac Tekniği	-	2	-	-	2
9. Traktör Bakımı ve Kullanım Tekniği	-	-	2	-	2
10. Ölçme ve İnşaat Bilgisi	-	-	1	2	3
11. Sus Bitkileri ve Peyzaj	-	-	-	2	2
12. Su Ürünleri	-	-	1	-	1
13. Tarım Ekonomisi	-	-	1	2	3
14. Ziraat Mücadele	-	-	-	2	2
15. Ziraat Yayım	-	-	-	2	2
TOPLAM	8	13	17	22	60
C. UYGULAMA	4	8	8	10	30
GENEL TOPLAM	37	37	37	37	148

Kaynak : TKİB Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, El Sanatları ve Eğitim Daire Başkanlığı Ekim 1992 Kayıtları.

dir. Meslek Dersleri'nin 1. sınıftaki oranı % 32.43, 2. sınıfta % 56.75, 3. sınıfta % 67.56 ve 4. sınıfta % 86.48 olarak uygulanmaktadır (uygulamalar dahil).

Tarım Meslek Liseleri'ne ilişkin değerlendirme ölçütlerinden birisi de yatırım harcamaları ve öğrenci giderleridir. 1988-1992 yılları arasındaki yatırım tutarları (Muh + 600 + 700 Hk) aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Okulların bina bakım ve onarımları, makina teçhizat alımları ve okulların modernizasyonu amacıyla her yıl % 50 artırılarak,

Tablo 3.2.1.5. Tarım Meslek Liseleri ve Çiftçi Eğitim Merkezlerinin Yıllara Göre Yatırım Tutarları

Yıllar	Toplam Yatırımlar (TL)
1988	1.600.000.000
1989	1.300.000.000
1990	2.000.000.000
1991	8.500.000.000
1992	11.750.000.000
TOPLAM	25.150.000.000

Kaynak : TKİB Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü - Eğitim ve El Sanatları Daire Başkanlığı, Ekim 1992 kayıtları.

yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca okullarda görevli personelin aylık ve diğer ücretleri ile öğrencilerin iâşe, giyim, ısıtma, pişirme gibi cari ödenek harcamaları yatırım tutarlarına dahil değildir. Beher öğrencinin gündelik iâşe tutarı gıycek tutarları ile yatılı öğrencilerin harçlıkları her sene bütçe kanunları ile belirlenmektedir. Tablo 3.2.1.6. bu harcamalarla ilgilidir.

Toplam harcamalar ise, 1990'da (2.000.000.000 + 2.279.616.000) 4.279.616.000, 1991'de 11.991.840.000 ve 1992'de 17.086.960.000'e ulaşmıştır. Öğrenci maliyetleri ise, aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 3.2.1.6. Yıllara Göre Tarım Meslek Lisesi Öğrencileri İçin Yapılan Cari Harcamalar

Yıllar	Günlük Yiyecek(TL)	x Yıllık Öğrenci Sayısı(x)	Yıllık Yiyecek (TL)	Yıllık Öğrenci Harcılığı Toplamı (TL)	
1990	2600	365	1984	1984 x 200.000	2.279.616.000
1991	4000	365	1984	1984 x 300.000	3.491.640.000
1992	6000	365	1984	1984 x 500.000	5.336.960.000
1993	10.000	365	1984	1984 x 800.000	8.828.800.000
TOPLAM					19.937.216.000

Kaynak : TKİB Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü - Eğitim ve El Sanatları Daire Başkanlığı, Ekim 1992 kayıtları.

(x) : Öğrenci sayılarının hesabında 1991-92 baz alınmıştır.

Tablo'daki rakamlar, öğrenci maliyetlerinin 1990 yılına göre 1991'de 3.887.209 mutlak artışla 6.044.274'e ulaştığını ve artış oranının % 180.20 olduğunu göstermektedir. 1992'de ise, 1991 yılına göre 2.568.105 mutlak artışla; oran % 42.48 düzeyinde gerçekleşmiştir. Toptan eşya fiyatları genel indeksi ise, Türkiye'de (1987 = 100'e göre) 1990'da toplam 425.7 ve 1991'de 661.4 ve 1992'de 893.8 (60.9) dir (Başbakanlık DİE Bülteni, 1992).

Tablo 3.2.1.7 Yıllara Göre Tarım Meslek Liseleri Yatırım + Cari Harcama Toplamları ve Öğrenci Maliyetleri

Yıllar	Yatırım ve Cari Giderler Toplamı (TL)	Öğrenci Sayısı(x)	Yıllık Öğrenci Maliyeti (TL)
1990	4.279.616.000	1984	2.157.065
1991	11.991.640.000	1984	6.044.274
1992	17.686.960.000	1984	8.612.379

Kaynak : TKİB Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Eğitim ve El Sanatları Daire Başkanlığı, Ekim 1992 kayıtları

(x) : Öğrenci sayılarının hesabında; 1991-1992 toplam öğrenci sayısı baz alınmış ve diğer yıllar içinde bu rakam (1984) geçerli kabul edilmiştir.

Geçmişte Köy Enstitüleri'nin işlevsel görev olarak üstlendikleri, köye dönük kalkınma ve üretken politikalarının devamlılığında Tarım Meslek Liseleri'nin de önemli bir yeri vardır. Parasız yatılılık ve köy çocuklarının bu anlamda yetiştirilmesi görevi eskiden beri sözkonusu okullarca yerine getirilmiştir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ilgili birimleri de, koordineli bir eğitim ve yayım çalışmasını hedefleyerek; çiftçinin modern tarım tekniklerini öğrenmesi ve benimsemesi hususunda, başta eğitim kurumları olmak üzere, tarımsal meslek sahibi herkesin bu konuda duyarlı olması istenmektedir.

3.2.2. Yükseköğretim

Yükseköğretimle ilgili planlı kalkınma dönemindeki ilk gelişme 1965'de çıkan Özel Okullar Yasasıdır. Bu yasa ile özel yüksek okullar açılmaya başlanmıştır. Yükseköğretim yapmak isteyen gençlerin sayılarının hızla artışı ile üniversitelerin de aldıkları öğrenci sayılarının pek artırmamaları nedeniyle özel yüksek okullar çoğalmıştır. 1961-73 yılları arasında kurulan başlıca üniversiteler ve Fakülteler şunlardır : 1967'de Ankara Hacettepe Üniversitesi, 1971'de İstanbul Boğaziçi Üniversitesi, 1965'te Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temmuz 1973'te ise, 1750 sayılı Üniversiteler Yasası yayınlanmıştır. Bu yasadan sonra 1973'de Diyarbakır Üniversitesi, Adana Çukurova Üniversitesi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Malatya İnönü Üniversitesi, 1974'de Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ve 1975'de ise Elazığ Fırat Üniversitesi, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, Bursa Üniversitesi ile Konya Selçuk Üniversiteleri kurulmuştur. 1977 yılında ise, Danıştay Akademilerin Fakülte açamayacağına karar verdiği halde, 1978'de Anayasa Mahkemesi bünde sakınca görmemiştir. Üniversitelerdeki hareketlilik, toplumsal boyutlarda yaşanmış ve 1980'den sonra, 6 Kasım 1981 tarihinde yayımlanan ve halen yürürlükte olan 2547 sayılı yasa dönemine geçilmiştir (Akyüz 1989).

Planlı Kalkınma döneminin önemli bir özelliği daha vardır ki, 1961 ve 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları'nın Yükseköğretimle ilgili hükümlere de yer vermesidir. Yurdumuzda üniversite bünyesinde yapılan ve zamanla geliştirilen tarımsal yükseköğretim bu yasal değişikliklerden etkilenmiştir. Özellikle kısa sürede altyapısı olmayan Ziraat Fakültelerinin açılması, öğrenci sayısının artması ve öğretim elemanı sorunuyla bu kurumlar, rahat ve etkin çalışma ortaya koyamamışlardır. Yine 1750 sayılı yasa fakültele tüzel ki-

şilik tanıdığı halde, 2547 bunu kaldırmıştır. Söz konusu yasa, merkezi yönetim anlayışını benimsemiş ve bu görevi yükseköğretim kurumlarıyla yerine getirmektedir. Bu kurul, özerk ve kamu tüzel kişiliğine sahip, sürekli görev yapan bir kuruluştur (md. 6/a).

2547 sayılı yasa'da Fakülte, «Yüksek düzeyde eğitim, öğretim bilimsel araştırma ve yayım yapan; kendisine enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluşlar bağlanabilen bir yükseköğretim kurumu (md. 3/e) olarak tanımlanmıştır. Bu değişiklikler Ziraat Fakültelerini, yönetim ve denetim yönünden tamamiyle üniversitelere bağlamıştır (Güneş, 1988).

Bilindiği gibi, üniversitelerin temel görevlerinden birisi de; doğayı ve toplumu anlama çabasına hizmet etmek ve bu çaba içerisinde olacakları eğiterek yetiştirmektir. Yetiyecek bu insan gücü toplumu aydınlatan, ona hayat veren ana kaynakların temelini oluşturacaktır. O nedenle üniversitelerin sadece bilgi aktaran merkezler yerine bilimsel düşüncenin hakim kaldığı ve bilimsel düşüncüyü bir dünya görüşü olarak veren kurumlar olarak düşünülmesi gerekir. Özellikle içinde bulunduğumuz bilgi çağında üniversitelerimiz, toplumun sorunlarını, bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik, kültürel ve agro-ekolojik yönlerini dikkate alarak değerlendirmek zorundadır (Tekinel, 1991).

Yükseköğretim kurumlarını; önlisans, lisans ve lisansüstü düzeylere göre incelemeye önce, Planlı Kalkınma Dönemiyle ilgili rakamsal bilgileri incelemek yararlı olacaktır.

Tablo 3.2.2.1. incelendiğinde kurum sayısının 1992'de 10.14 kat, öğretim elemanı sayısının ise 8.04 kat düzeyinde olduğu görülmektedir. Oransal artış ise, 1963'deki ülke nüfusu (29.655.000) bakımından öğrenci toplamı % 0.26, 1973 (38.072.000)'de % 0.46, 1983'de (47.864.000) % 0.67, 1989 (55.541.000)'da % 0.73, 1990'da (56.941.000) % 0.76, 1991 (58.376.000)'de % 1.3 ve 1992'de (59.847.000) % 1.4 düzeyinde gerçekleşmeler sağlanabilmiştir. Bu dönemde kurum sayıları bir önceki döneme göre, 1963 (1953'e göre)'de % 144.11, 1973'de % 100, 1983'de % 73.49, 1989'da % 38.18, 1990 ve 1991'de % 37.94 ve 1992'de % 53.37 artmıştır. Öğretim elemanı sayıları 1963'de % 105.45, 1973'de % 169.52, 1983'de % 73.62 1989'da % 50.69, 1990'da % 11.16, 1991'de % 1.92 ve 1992'de (aynı artışlar sözkonusudur. Ancak, 1983-1989 (6 yıllık), 1989-1990, 1990-1991 ve 1992-1993 dönemleri (1'er yıllık)'ne ilişkin gelişmeleri yansıtmaktadır. 1963'e göre, kurum sayısı dönemin sonunda 10.14, öğretim elemanı 8.04 ve öğrenci sayısı da 11.06 kat artmıştır.

Tablo 3.2.2.1. Planlı Kalkınma Dönemindeki Kurum, Öğretim Elemanı ve Öğrenci Sayılarının Yıllara Göre Gelişimi

Öğretim Yılları	Kurum Sayısı (x)	Öğretim Elemanı Sayısı	Öğrenci Sayısı
1963 - 64	83	4 368	77 281
1973 - 74	166	11 773	177 281
1983 - 84	288	20 441	322 320
1989 - 90	396	31 007	645 400
1990 - 91	549	34 469	705 409
1991 - 92	549	35 132	759 049
1992 - 93	(xx) 842	35 132	854 950

- Kaynak :** 1. Zekai Baloğlu, Türkiye'de Eğitim, TÜSIAD-1990, Sh. 215.
2. Türk Yükseköğretiminde on yıl (1981-91). YÖK, 1991 Sh. 10, 14, 18.
3. MEB Köksal Toptan'ın 1993 Yılı Bütçe Konuşması, 22 Aralık 1992, Sh. 67.

(x) : Kurum Sayılarına Enstitüler dahildir.

(xx) : Yeni Kurulan Üniversiteler, Fakülte ve Yüksekokullar Kurum Sayısına dahildir.

Türk yükseköğretimi içinde tarımsal örgün eğitimi incelerken; çeşitli eğitim kademelerini kendi bütünlüğü içinde değerlendirmek gerekir.

3.2.2.1. Önlisans

Ülkemizde tarım, endüstri ve hizmetler kesiminin ihtiyaç duyduğu «ara insangücü»nü (mühendis ve teknisyen arasındaki görev) karşılamak üzere kurulan 2 yıl (4 yarıyıl) süreli yükseköğretim kurumudur. 2547 sayılı yasadaki sonradan, sayıları hızla artmış olan bu kurumlar, 1983-1984'de 54 ve 1990-1991'de 141'e çıkmıştır.

Önlisans eğitimi veren meslek yüksekokulları içinde tarımla ilgili olanları da vardır. Kuruluş sırasında bölgesel potansiyellere göre oluşturulan bu okulların öğrenci sayısı da 1983-1984'de 19.682 ve 1990-1991'de 70.801'e çıkmıştır. Bu okulların büyük çoğunluğu

Teknik ve İktisadi-İdari programlardan oluşmaktadır. Tarımla ilgili branşlar; Tütün Ekserliği, Çay Ekserliği, Tarımsal Mekanizasyon, Su Ürünleri, Süt ve Ürünleri, Tarım Alet ve Makineleri, Fındık Ekserliği, Orman ve Hayvan Ürünleri alanlarındaki örnekler sayılabilir.

Önlisans eğitimi, lisans programları bünyesinde verilmekte ve ilk 4 yarı yılın sonundaki derslerin başarılmaması ve öğrencinin isteği ile mümkün olmaktadır. Meslek Yüksekokulları'ndaki tesis ve donatım ile bu okullarda uygulanmakta olan öğretim programlarının geliştirilmesine özel bir önem verilmiştir. Bu amaçla Dünya Bankası'ndan 32.4 milyon dolarlık kredi alınarak 8 Meslek Yüksekokulunda elektrik, tarım makineleri, haberleşme, inşaat, havalandırma ve soğutma, döküm, petrol vb. eğitim programları ileri ülkelerdeki uygulamalara paralel hale getirilmiş ve 199 öğretim elemanı yurt dışına gönderilmiştir. II. Endüstriyel Eğitim Projesi ise birincinin tamamlanmasıyla 1989 da uygulamaya konmuştur. Bu defa proje kapsamına 20 Meslek Yüksekokulu, 3 Teknik ve 1 Mesleki Eğitim Fakültesi alınmıştır. Meslek Yüksekokullarının yeni programlarında ise, «uygulama» ağırlıklı bir yer tutmaktadır.

3.2.2.2. Lisans

Lisans eğitimi belirli bir mesleki yetişkinlik düzeyini göstermekte olup, Eğitim süresi 4 yıl (8 yarıyıl)'dır. 1991 yılı itibarıyla 212 Fakülte ve 78 Yüksekokul bulunmaktadır. Çok amaçlı tarımsal eğitim veren Ziraat Fakültelerinin yanında; Su Ürünleri Yüksekokullarının da önemli bir yeri vardır. Çok amaçlı tarım eğitimi içinde yer alan Ziraat Fakültelerinin sayısı 14 iken, 3 Temmuz 1992 tarih ve 3837 sayılı yasayla 21 olmuştur. Bunların içinde de, Ankara Ziraat Fakültesinin özel bir yeri ve önemi vardır.

Ziraat Fakülteleri, yaptıkları öğretim ve eğitimle birlikte aynı zamanda bölgelerinin tarımsal kalkınmasına hizmet eden, bölge ihtiyaçlarına göre tarımsal araştırmalar yapan ve bölgenin tarımsal kuruluşları ile birlikte çalışarak, bölge sorunlarının çözümüne yardımcı olan kuruluşlar olarak düşünülmelidir (Güneş 1988).

Tarım, ekonomik yapımızın olduğu kadar, toplumsal yapımızda belirleyici ana kesimini oluşturmaktadır. Planlı dönemde tarım, genel ekonominin bütünü içinde incelenmiştir. Ülkemiz ekonomisinin geleneksel ve belirleyici kesimini oluşturan tarım, aynı zamanda kırsal kesimin en büyük ekonomik dayanağıdır. Bu ya-

pısıyla ele alındığında tarım; ekonomik yapımızın olduğu kadar, toplumsal yapımızın da belirleyici ana kesimini oluşturmaktadır. Cumhuriyet dönemi boyunca, 1960'lı yıllara kadar, tarım bazı dönemlerde ön plana çıkarılmış, bazı dönemlerde geri planda tutulmuştur. Kalkınma planlarındaki hedefler ve gerçekleşme oranları I. planda % 4.2 ve % 3.2, II. planda % 4.1 ve % 3.1, III. planda % 3.7 ve % 3.3 IV. planda % 5.3 ve % 2.2, V. planda % 3.6 ve % 3.2, VI. planda ise % 4.2 hedeflenmiştir. Ayrıca, I. planda % 17.7'lik tarımsal yatırım öngörülmüşken; VI. plan döneminde bu oran % 7.9'a kadar gerilemiştir (Tekinel, 1991).

Ülkemizin bu tarımsal gerçekleri; devletin son yıllarda tarıma yönelik yaklaşımlarının yetersizliğini göstermektedir. Bu durum tarımsal eğitim üzerinde de etkili olmaktadır. Aslında bir bakıma moda anlayışının (sanayiye yönelik) ortaya çıktığını ve devletin bürokratlarıyla başlayıp, resmi politikalarla desteklenen bir bakış açısının oluştuğunu belirtmek mümkündür. Daha da önemlisi, bu yaklaşımın kamuoyunda olumsuz etkiler meydana getirmesidir.

Gelişmiş Ziraat Fakülteleri bile, artan öğrenci sayılarına paralel bir şekilde yeterli sayı ve kapasitede dersliklere sahip kılınmamıştır. Zirai öğretim, eğitim ve araştırmaların laboratuvar çalışmaları ve arazi uygulamalarına yakından bağlılığı bilinmektedir. Ancak mevcut fakültelerin önemli bir kısmında laboratuvarlar ihtiyacı karşılayamamaktadır. Fakültelerin çoğunda araştırma ve uygulama imkânları yetersizdir. Ziraat Fakülteleri'nin birer uygulama çiftliğine sahip kılınması, öğrencilerin uygulamalı yetişmeleri kadar, araştırmaların geliştirilmesi ve bölgelerin tarımsal kalkınması için de gereklidir (Güneş, 1988).

Günümüzde, bu olumsuzluklara yenileri eklenmiş ve 3 Temmuz 1992'de çıkartılan 3837 sayılı yasa ile 21 üniversite, 2 Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve bunlara bağlı olarak 81 Fakülte (7'si Ziraat Fakültesi), 32 Enstitü, 20 yeni yüksekokul açılmıştır. 5 Mart 1992 tarihli ve 3785 sayılı yasayla kurula 2 vakıf (Kadir Has ve Koç) üniversitesiyle birlikte; üniversite ve Yüksek Teknoloji Enstitü sayısı 54'e, fakülte sayısı 396 (21'i Ziraat Fakültesi) yüksekokul sayısı 235'e ve enstitü sayısı 211'e ulaşmıştır. Aşağıdaki tabloda tarımsal eğitimle ilgili yükseköğretim kurumlarının dökümü verilmektedir.

Tablo 3.2.2.2.1.'de görüldüğü gibi, 3837 sayılı yasa öncesinde bile sayıları 14 olan Ziraat Fakülteleri'ne 7 yeni fakültenin eklenmesiyle bu sayı 21 olmuştur. Halen 15.000 dolayında ziraat mü-

hendisinin de işsiz olduğu dikkate alınır; başta istihdam olmak üzere, fakültelerin fiziki altyapı yetersizlikleri, akademik ve idari personel eksikliği ve daha da önemlisi finansman sorunu vardır. Özellikle yeni açılan yükseköğretim kurumlarının yatırımları için, yıllık finansman ihtiyacı 3 trilyon dolayındadır. (Toptan, 1992).

Tablo 3.2.2.1. Tarımsal Yükseköğretim Kurumlarının Yıllara Göre Gelişimi

Sıra No	Üniversite Adı (x)	Bulunduğu Yer	Çok Yönlü Tarım Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumları	Bulunduğu Yer	Tarımsal İlgili Diğer Yükseköğretim Kurumları	Bulunduğu Yer
1	Ankara	Ankara	Ziraat Fakültesi	Ankara	Veteriner Fakültesi	Ankara
2	Ege	İzmir	Ziraat Fakültesi	İzmir	Su Ürünleri Fakültesi	İzmir
3	Atatürk	Erzurum	Ziraat Fakültesi	Erzurum	--	--
4	Çukurova	Adana	Ziraat Fakültesi	Adana	Su Ürünleri Fakültesi	Adana
5	Ödöğmez	Samsun	Ziraat Fakültesi	Samsun	Su Ürünleri Fakültesi	Samsun
6	Uludağ	Bursa	Ziraat Fakültesi	Bursa	Veteriner Fakültesi	Bursa
7	Trakya	Edirne	Ziraat Fakültesi	Tekirdağ	--	--
8	Selçuk	Konya	Ziraat Fakültesi	Konya	Veteriner Fakültesi	--
9	Akdeniz	Antalya	Ziraat Fakültesi	Antalya	Veteriner Fakültesi	Burdur
10	Yüzüncüyıl	Van	Ziraat Fakültesi	Van	Veteriner Fakültesi	Van
11	Gazi	Ankara	Ziraat Fakültesi	Kırsehir	Orman Fakültesi	Kastamonu
					Su Ürünleri Fakültesi	İnebolu
					Veteriner Fakültesi	Corum
12	İstanbul	İstanbul	--	--	Orman - Veteriner ve Su Ürünleri Fakülteleri	İstanbul
13	Erzincan	Kayseri	Ziraat Fakültesi	Yozgat	Veteriner Fakültesi	Kayseri
14	Karaman	Trebzon	Ziraat Fakültesi	Ordu	Su Ürünleri Fakültesi	Rize
15	Fırat	Elazığ	Ziraat Fakültesi	Şanlıurfa	Su Ürünleri ve Veteriner Fakülteleri	Elazığ
16	Haran	Sanlıurfa	Ziraat Fakültesi	Sanlıurfa	--	--
17	Süleyman Demirel	İsparta	Ziraat Fakültesi	İsparta	Orman Fakültesi	İsparta
					Su Ürünleri Fakültesi	Eğirdir
18	Adnan Menderes	Aydın	Ziraat Fakültesi	Aydın	Veteriner Fakültesi	Aydın
19	Kocaeli	Zonguldak	--	--	Orman Fakültesi	Bartın
20	Mersin	İcel	--	--	Su Ürünleri Fakültesi	İcel
21	Pamukkale	Denizli	--	--	Tütün Ekspertizi Yüksekokulu	Serinhisar
22	Celal Bayar	Manisa	--	--	Tütün Ekspertizi Yüksekokulu	Manisa
23	Abant İzzet Baysal	Bozüyük	--	--	Orman Fakültesi	Düzce
24	Mustafa Kemal	Hatay	Ziraat Fakültesi	Hatay	Veteriner ve Su Ürünleri Fakülteleri	--
25	Karabük	Kars	--	--	Veteriner Fakültesi	Hatay
					Orman Fakültesi	Kars
26	Ç. Ocaklız Mart	Çanakkale	Ziraat Fakültesi	Çanakkale	Su Ürünleri Fakültesi	Çanakkale
27	Gazi Osman Paşa	Tokat	Ziraat Fakültesi	Tokat	--	--
28	Muğla	Muğla	--	--	Su Ürünleri Fakültesi	Muğla
29	K. Sütcü İnan	Kahramanmaraş	Ziraat Fakültesi	Kahramanmaraş	Orman Fakültesi	Kahramanmaraş
30	Dicle	Diyarbakır	--	--	Veteriner Fakültesi	Diyarbakır
31	Kırıkkale	Kırıkkale	--	--	Veteriner Fakültesi	Kırıkkale

Kaynak : 11 Temmuz 1992 tarihli ve 21281 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 3837 Sayılı Yasa.

(x) : Üniversite merkezlerindeki fakülte ve yüksekokullarla ilgili gelir adları bilgi için verilmiş olup, kanun metninde aynı gelirdeki yükseköğretim kurumları ismen yer almaktadır.

Tarımsal örgün eğitim konusunda ilgisi bulunan diğer yükseköğretim kurumları ise, Veteriner, Orman ve Su Ürünleri Fakülteleridir. 3837 sayılı yasa öncesi 7 Veteriner, 2 Orman ve 5 Su Ürünleri Fakültesi (eski şekliyle yüksekokul) varken, yasadaki sonradan kurulanlarla Veteriner 14, Orman 7 ve Su Ürünleri Fakülteleri 12 olmuştur. 1992 yılı itibarıyla, Veteriner Fakültelerinin oransal artışı % 100, Orman Fakülteleri'nin % 250 ve Su Ürünleri Fakültelerindeki % 40 sayısal artışla, bu alanda 33 fakültenin bulunduğu ve toplam sayının Ziraat Fakülteleriyle (33 + 21) 54'e ulaştığı görülmektedir.

Ziraat Fakülteleri'ndeki eğitimle ilgili olarak da; şu değerlendirmeler yapılabilir. Fakültelerdeki eğitimi; öğrencilerin (toplam 743 öğrenciyi kapsayan bir araştırmaya göre) % 2.2 (16)'si çok iyi % 17.2 (123)'si istenilen düzeyde ve iyi olmalıydı diyenler % 67.2 (501) ve çok yetersiz görüşünü belirtenler % 13.2 (98)'dir. Bu oranlara göre iyimser olmak mümkün değilken; yeni açılan fakültelerle olumsuzlukların boyutu daha da artmış olacaktır, laboratuvar atölye ve uygulama alanları içinde (749 öğrenciye göre); % 7.2 (54)'si yeterli, % 31.9 (239)'u orta düzeyde ve % 60.9 (456)'u yetersiz demektir. Bu sonuçlarla ilgili olarak da; olumlu görüş bildirmek oldukça zordur. Söz konusu araştırmada, tarım gündemde hep kalacak mı? sorusuna (726 öğrenciye göre) % 82 (595)'si evet derken, % 9.9 (72)'u hayır ve % 8.1 (59)'i kararsız olduğunu belirtmiştir. Yine hayata ziraat mühendisliği dışında bir meslekle atılmayı istemiyordunuz? sorusu için de; % 65.3'ü (474) evet, % 22.4 (163)'ü hayır ve % 12.3 (89)'ü kararsız olduğunu belirtmiştir. (Güneş ve diğerleri, 1992). Bütün bu sonuçlar Ziraat Fakülteleri başta olmak üzere, diğer tarımsal yükseköğretimdeki kurumsal ve istihdam sorunlarının sayısal artışlarla birlikte giderek arttığını göstermektedir.

3.2.2.3. Lisansüstü

Yüksek Lisans, doktora, tıpta uzmanlık ve Sanatta yeterlik eğitimi kapsar. Yüksek lisans eğitimi, bir lisans öğretimine dayalı, eğitim-öğretim ve araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretimdir. Bilim uzmanlığı, yüksek mühendislik, yüksek mimarlık ve master bu gruba giren unvanlardır. (2547/3-t/1).

Doktora ise, Lisansa dayalı en az altı veya yüksek lisansa (uzmanlığa) dayalı en az dört yarıyıllık programı kapsayan ve orijinal

bir araştırmamanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretimdir (2547/3-1/2).

Lisansüstü eğitim 2547 sayılı kanunla birlikte, yeni bir yaklaşımla ele alınmış ve Enstitüler'de yapılmaya başlanmıştır. Enstitü, birbiriyle ilgili bilim dallarından oluşan ve lisansüstü düzeyde eğitim-öğretim veren bir yükseköğretim kurumudur. Örneğin bir üniversitedeki Fen Bilimleri Enstitüsü, o üniversitede bulunan tüm Fen Bilim Dallarındaki lisansüstü eğitim-öğretimi sürdüren bir kurumdur.

1983'de 2809 sayılı yasa ile kurulan yeni üniversitelerde Fen, Sosyal Bilimler, Sağlık Bilimleri gibi temel disiplinler içinde uygulama başlamıştır. 1981-1991 döneminde, yükseköğretimdeki yeni düzenlemelerle enstitü sayısı 2'den 198'e yükselmiştir. 3837 sayılı yasanın çıkmasıyla enstitü sayısı 211'e ulaşmıştır.

Bu enstitüler içinde, özellikle Fen Bilimleri Enstitüleri tarımsal eğitim bakımından önemlidir. Ziraat Fakülteleri başta olmak üzere, diğer tarımsal yükseköğretim kurumlarındaki bölümler enstitüler bünyesinde anabilim dalı olarak yer almakta ve her yıl çeşitli dallara, yüksek lisans ve doktora öğrenimi için yüzlerce öğrenci alınmaktadır. Ne varki, lisans öğretiminde olduğu gibi, lisansüstü çalışmalarda da, fiziki sorunlarla birlikte; akademik ve idari personel eksiklikleri vardır. Bu durum, köklü bir geçmişi olan Ankara Ziraat Fakültesi başta olmak üzere, Ege, Atatürk, Çukurova, Ondokuzmayıs ve Uludağ Üniversitelerinin dışındaki üniversiteler ile bunlara bağlı Ziraat Fakültelerinde olumlu sayılsa da, genel olarak fakültelerde yaşanan sorunları çağrıştırmaktadır.

Son yıllardaki lisansüstü öğrenci sayılarının artışında işsizlik, askerlik v.b. etkenlerin de payının olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Ancak, tarımsal eğitimle ilgili uzmanlık bilgileri verilen bu eğitime katılanların sayısının artması tarımsal bir potansiyel olarak görülmelidir. Aşağıdaki tablo lisansüstü öğrenci sayılarının öğretim yılları itibarıyla gelişimini göstermektedir.

Tablo'daki rakamlar, lisansüstü öğrenci sayılarında artış olduğunu göstermektedir. Öğretim yıllarına göre bu artış 1983-84 baz alındığında; 1984-85'de mutlak 3.397 ve oransal % 25.36, 1985-86'da mutlak 936 ve oransal % 5.55, 1986-87'de mutlak 3.052 ve oransal % 17.21, 1987-88'de mutlak 3.836 ve oransal % 18.46, 1986-89'da mutlak 2.491 ve oransal % 10.11, 1989-90'da mutlak 5.992 ve oransal

Tablo 3.2.2.3.1. Yükseköğretim Kurumlarındaki Lisansüstü Öğrencilerin Yıllara Göre Sayısal Gelişimi

Öğretim Yılları	Öğrenci Sayıları(x)
1983-1984	13.395
1984-1985	16.792
1985-1986	17.728
1986-1987	20.780
1987-1988	24.616
1988-1989	27.107
1989-1990	33.099
1990-1991	36.765
1991-1992 (xx)	43.453

Kaynak : (x) Türk Yükseköğretiminde On Yıl, YÖK Yayını, Ankara 1991, Sh. 17.

(xx) 1991-92 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, ÖSYM, Ankara 1992, Sh. 3.

% 22.10, 1990-91'de mutlak 3.666 ve oransal % 11.07'dir. 1991-92'de mutlak 6.688 ve oransal % 18.19'dur. İlk döneme göre, son dönemdeki öğrenci sayısı 3.24 kat artışı göstermektedir. Ayrıca, genel nüfus içindeki pay bakımından 1983-84'de (47.864.000) % 0.02 olan lisansüstü öğrenci sayısı 1987-88'de (52.845.000) % 0.04 1990-91'de (56.941.000) % 0.06 ve 1991-92'de (58.376.000), % 0.07 olmuştur.

Lisansüstü çalışmaların yapıldığı enstitü ve öğrenci sayılarında, 1983 yılından itibaren önemli artışlar olmuştur. Nitekim, 2547 sayılı yasa döneminde enstitü sayısı genelde 118 olduğu halde, 3837 sayılı yasa ile bu sayı 211'e ulaşmıştır. Bunların içinde tarıma yönelik eğitim yapan Fen Bilimleri Enstitüleri önce (2547) 28 iken, 1992'deki yasayla 23 yeni enstitünün eklenmesiyle 51'e yükselmiştir. Toplam lisansüstü öğrenci sayısı (43.453) içinde, Fen Bilimleri mutlak 17.901 ve oransal % 41.19'lük bir yer tutmaktadır. Yeni ku-

ruhan üniversitelerde olduğu gibi, enstitülerde de; verimli bir eğitim yapılması zaman alacaktır. Enstitü sayılarına ayrıca, Balıkesir üniversitesine bağlı olarak kurulan «Edremit Zeytincilik Enstitüsü»nü de eklemek gerekir. Bu enstitülerin tamamında olmasa bile, tarımsal eğitim veren yükseköğretim kurumlarının bulunduğu üniversiteleri öncelikle dikkate aldığımızda; bu sayı 32'yi bulmaktadır.

Enstitülerin önemli işlevlerinden biriside, öğretim elemanı yetiştirilmesidir. 1981'den önce üniversiteler ve akademilerde asistan sayısı 6000'i geçmemesine rağmen, 1991 yılında öğretim üyelerinin kaynağını oluşturan araştırma görevlilerinin sayısı 14.150'dir. (Türk yükseköğretiminde on yıl, 1991). Buna göre, mutlak artış 8.150 ve oransal olarak da % 135.83 olup, 1981'e göre 2.35 kat artış olduğunu göstermektedir.

Ulusal bir araştırma programının etkin biçimde yürütülmesi için, nitelikli araştırmacı kadrosu yetiştirilmesi zorunludur. Kamu kesimince desteklenen araştırmaların çoğu, uzmanlık ve doktora programı çerçevesinde düzenlenmiştir. Böylece araştırmaya yapılan yatırımlar yeni bilgiler elde ettiği gibi, ek araştırmacı kadronun eğitimi de sağlamaktadır. Araştırmalarda insan etmeni göz ardı edilemez (Arnon, 1982).

Enstitülerin lisansüstü çalışmalarda önemli bir yer tuttuğu ve gelişmiş ülkelerin bilimsel araştırma düzeyinin gerisinde olmasa bile, son yıllardaki artışların da ciddiye alınması gerekir.

4. ÖRGÜN TARIMSAL EĞİTİM POLİTİKASI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Milli Eğitim Politikasıyla İlgili Yaklaşımların Değerlendirilmesi

Milli Eğitim Sistemimizin temeli 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiştir. Atatürk ilkeleri doğrultusunda milli, laik, demokratik ve çağdaş olan eğitim sistemimiz örgün ve yaygın eğitim'den oluşur. Örgün eğitim, okul öncesinden başlayarak ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır. Anayasanın 42. maddesi, ilköğretim «Kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve Devlet Okullarında parasızdır» hükmünü içermektedir. Ortaöğretim, 8 yıllık temel eğitimin ardından, en az üç yıllık genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarından; yüksek-

öğretim ise, ortaöğretimden sonra en az iki yıllık yükseköğretim veren ve önlisans, lisans ve lisanüstü düzeyindeki eğitim kurumlarının tümünden oluşmaktadır.

İlköğretim kurumlarıyla ilgili olarak en son yapılan çalışma 7 Ağustos 1992 tarih ve 22308 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren «İlköğretim Kurumları Yönetmeliği»dir. Ayrıca taşınabilir ilköğretim; Çevre, sağlık, trafik ve okuma dersi ile ödünç kitap verme ve zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması konusundaki çalışmalar hızlandırılmıştır.

Yeni düzenlemelere göre ortaöğretim, ilköğretime dayalı en az üç yıllık öğrenim veren genel liseler ile mesleki ve teknik liseleri kapsamaktadır. 1992-93 öğretim yılında faaliyete geçen Açıköğretim lisesi, Çok programlı lise, Yabancı Dil Ağırlıklı Liseler ve Yabancı Dil Öğretim Köyleri ile Ders Geçme ve Kredi Uygulaması gibi yapılan ve planlanan çalışmalar sözkonusudur. Mesleki ve Teknik Liseler grubu; Erkek Teknik, Kız Teknik, Ticaret ve Turizm ile Din öğretim okulları'ndan oluşmaktadır. Bunların içinde, Radyo Televizyon Anadolu Teknik Lisesi'ni ayrıca belirtmek gerekir.

Yükseköğretimin amacı «Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde, milletin ve ülkenin ihtiyacına uygun insan gücü yetiştirmek, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmaktır. «Meslek Yüksekokullarını kantite ve kalite olarak yaygınlaştırmak, Yükseköğretim-sanayi işbirliğini geliştirmek, 1416 sayılı yasaya dayalı yurtdışı lisansüstü çalışmalarını 2547 sayılı yasa kapsamına almak, sosyal tesislere destek sağlamak, stüdyo tipi öğretim elemanı lojman yapımları ve devlete ait atıl durumdaki tesis ve gayrimenkullerin yeni kurulan üniversitelere tahsisini sağlamak gibi konularda bakanlığın yapılan ve yapılacak çalışmaları vardır. Bütün bu çalışmaların gerçekleştirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığına 1993 mali yıl bütçesinde 57.5 trilyon pay ayrılmış olup, bu durum GSMH'nin % 4.68 (1992'de % 4.16) dir. (MEB'nin 1993 Bütçe Konuşması, 1992).

Bakanlık genel, mesleki ve teknik eğitim alanlarında; ilk, orta ve yükseköğretim kademelerine göre bu çalışmaları yaparken; doğrudan ve dolaylı tarımsal eğitim faaliyetinde de bulunmaktadır. Özellikle ilköğretim okulu İş Eğitimi (İş ve Teknik, Ev Ekonomisi, Tarım ve Ticaret) programı çerçevesinde genel kültür kazandıran tarımsal eğitim önemli bir yer tutmaktadır. İlköğretim

okulları'nın 6.7 ve 8. sınıflarında okutulan tarım paket üniteleri; «bulunulan ilde tarım, tavukçuluk, sebzeçilik, süs bitkileri, meyvecilik, ormancılık, toprak muhafaza ve sulama, meteoroloji, tarla tarımı, bağcılık, sığır yetiştiriciliği, koyun yetiştiriciliği, ipekböcekçiliği, arıcılık ve su ürünleri temel konularından oluşmaktadır (İlköğretim Okulu İş Eğitimi programı, 1991).»

Tarımsal eğitimde, Bakanlık Milli Eğitim Temel Kanunu ile Talim ve Terbiye Kurulu görev alanına giren konularda yetkili ve yol gösterici durumundadır. Tarım Meslek Liseleri'nin yeni programı ve bu okullara parasız yatılı olarak alınan öğrencilerin merkezi sınavını da Milli Eğitim Bakanlığı «Kurumlar Sınavı» olarak yapmaktadır. Ayrıca, Tarım Meslek Liseleri Yönetmeliği de, ortaöğretim yönetmeliğinden uyarlanarak hazırlanmıştır.

4.2. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Tarımsal Eğitimle İlgili Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi

Tarımla ilgili bakanlık düzeyindeki ilk yasal düzenleme, 4 Haziran 1937 tarihindeki 3203 Sayılı Ziraat Vekaleti Vazife ve Teşkilatı Kanunu ile yapılmış ve bu yasa, 1938'de iki defa ve 1957'de 6968 sayılı yasayla yapılan değişiklik ve eklemelerle, 1984'deki 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkındaki yasa dönemine gelmiştir. Bu tarihten önce, 13.12.1983'deki 183 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle reorganizasyon çalışması başlatılmış ve 6.3.1985 tarihli ve 3161 sayılı Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Yasası kabul edilmiştir. 9.8.1991'de ise, 441 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı kurulmuştur.

Bu KHK'nin amacı «kalkınma planı ve programları doğrultusunda köylerin kalkındırılması, tarım, hayvancılık ve ormancılığın geliştirilmesini sağlamak, görev alanına giren altyapı tesisleri ile tarımsal sosyal ve ekonomik kamu hizmetlerinin yapılması...» olarak öngörülmüştür.

Bakanlığın görevleri, KHK'de 19 şık olarak sayılmış olup, tarımsal eğitimle ilgili görevi «Verimli ve faydalı tarım bilgilerini çiftçi ailelerine benimsetmek ve ülke düzeyinde yaygınlaştırmak amacıyla, tarımsal yayım ve eğitim sistemi ve programları ile projelerini hazırlamak, uygulamak; örnek çiftçi yetiştirmek üzere eğitim programı ve projeleri uygulamak, çiftçi kadınları ve kızlarına ev ekonomisi, çocuk ve gençler teknik ve pratik çiftçilik öğretmek

üzere tedbirler almak, uygulamalar yapmak, örnek çiftçi yetiştirmek ve tarım yayımı ve eğitimi için her türlü okul ve eğitim merkezi gibi tesisleri kurmak, kurslar açmak, bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak» tır (441/2-b).

Ayrıca, Veterinerlik konularında araştırmalar yapmak, çiftçilere hayvan hastalıkları ve tedavileri hakkında yayım hizmetleri götürmek, veteriner sağlık teknisyeni ve laborant yetiştirmek, bunlar için gerekli okul ve tesisleri açmak (441/2-p).

Yukarıdaki maddelerle ilgili eğitim hizmetleri, 3161 sayılı yasa öncesinde bakanlığın Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü'nce yapılırken, son düzenlemelerde bu birim kaldırılmış ve eğitim görevi Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Aynı KHK'nin 11/t maddesinde tarımla ilgili faydalı bilgileri çiftçilere yaymak, örnek çiftçi yetiştirmek gayesi ile eğitim program ve projeleri uygulamak, teknik ve pratik çiftçi, usta, bahçıvan ve teknisyen ile hayvan bakım ve sağlık elemanları yetiştirmek üzere okullar, eğitim merkezleri ve kurslar açmak, açtırmak ve taşra kuruluşlarına yardımcı olmak genel müdürlüğün görevleri arasında belirtilmiştir.

Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü ana hizmet birimleri arasında sayılan «Eğitim ve El Sanatları Daire Başkanlığı», eğitim ve öğretimden sorumlu kılınmıştır. Genel Müdürlüğe 11/h'de verilen görevler, örgün eğitim kurumu olarak 18 (Ziraat, Ev ekonomisi, Veteriner Sağlık ve Laborant Meslek Lisesi) okulla yerine getirilmektedir.

Ülkemizde kırsal kesimin kalkındırılması ve tarımsal üretimin artırılması ekonomik gelişmede kritik bir öneme sahiptir. İleri bir sanayi toplumu olmak için gereken birikimin tarımdan gelmesi beklenmektedir (Özkaya, 1991).

Tarımsal eğitim sistemi tarımı harekete geçirmede çok önemli bir role sahip bulunmaktadır. Verimli ve başarılı eğitimin elde edilebilmesi için, ilgili kuruluşlarla gereken işbirliği ve koordinasyon sağlanmalı ve eğitimde etkin sonuçlara ulaşmak için gereken yapılmalıdır. Reorganizasyondan sonra karşılaşılan önemli sorunlardan birisi de, personelin ortak bir amaca yönelmesiyle ilgili olup, özellikle büyük bütçe ve çalışma alanına sahip birimlerde bu sorun önemli boyutlarda yaşanmıştır.

Ayrıca, tarımsal eğitimde beklenen başarılar ortaya konulamamışken, 1991'de hükümet tarafından yapılan reorganizasyon çalışması sonucu, Tarım ve Köyişleri ile Orman Bakanlıkları yeniden kurulmuştur. Reorganizasyon çalışması olumlu karşılanacağı gibi, sıklıkla yapılması halinde olumsuz da görülebilir. Yine, geçmişte tarımsal eğitim bakanlık bünyesinde temel çalışma olarak 1985 öncesinde bir genel müdürlüğün (Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü) görevi olduğu halde, yeni bakanlık yasası çok amaçlı bir genel Müdürlüğe bu görevi vermiştir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, kendi bünyesindeki tarım meslek liseleri ile teknolojik gelişmeleri üreticiye intikal ettirmeye çalışmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın görevi ise, tüm eğitim kurumlarındaki çok daha geniş bir öğrenci kitlesine çevreye dönük bir eğitim vererek çevrelerinin ihtiyaçlarına uygun şekilde yetişmelerini sağlamaktır. Tarımsal örgün eğitimde nitelikli insan gücünün sayısal artışı ve insan gücü kaynaklarının geliştirilmesi bakımından yeni düzenlemelere gidilmesi zorunluluğu vardır.

5. SONUÇ

«Tarım, bilimlerin ilki, bir anlamda tüm bilimlerin anasıdır. Ayrıca, insana yaşam imkânı veren bilim niteliğindedir. İçinde bulunduğumuz asırda tüm bilimlerin değerlendirilme ölçütü, tarımın başarısı ya da başarısızlığı olacaktır (Schultz, 1979)».

Bu konuda esas olan, devletin tarım politikasının sağlam temellere dayandırılması ve ülke koşullarına göre düzenlenmesidir. Modernleşme yolunda temel sorunlarını çözümlenememiş toplumların, tarımsal ilişkileri ekonominin kurallarıyla açıklaması doğru olmayacaktır. Türk ekonomisinde ise, daha uzun yıllar tarım, ağırlıklı özelliğini devam ettirecektir. Tarım, gelişme sürecinde tarım dışı sektörlerle sağladığı üretim girdileriyle de önemini korumaktadır. Tarım kesimi dışında alınan kararlar, yine bu kesime doğrudan veya dolaylı etki yapmaktadır. Türkiye ekonomisinde tarımla diğer sektörler arasında yoğun bir girdi-çıkışı ilişkisi vardır.

Türkiye, 2000 yılında nüfus bakımından Avrupa'nın en büyük ülkelerinden birisi olacaktır. Sadece nüfus artışıyla değil, nüfus yapısı bakımından da Batı ülkelerinden ayrılmakta olup, AT'a yapısal uyum bakımından eğitim sorunu aşılması önemli bir engel

dir. Kentleşme ve nüfus baskısında eğitim talebini artırmaktadır. Bunun yanında; eğitim sistemi demokrasi, kalkınma, bilimsel ve teknolojik gelişme ve yapısal yönleriyle çağı yakalayamamıştır. Ülkemizde; güvenilir ve kullanılabilir mesleki istihdam bilgisinin olmayışı, eğitim ve işgücü yetiştirme programlarının etkin planlanmaması, işsizlik bakımından önemli bir engeldir. Eğitim, maliyeti yüksek bir yatırım olduğu için en az harcamayla en iyi sonuç alınabilmelidir.

Ülkemizin kalkınmasında, tarımsal modernleşme ve endüstrileşme temel araçlar olarak kabul edilmektedir. Tarımda modernleşme ise, ancak eğitimle mümkün olacaktır. Çağdaş insanı yetiştirmek için eğitim sisteminin de kendisini yenilemesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Tarımsal eğitimini; plan, program ve yöntem olarak sağlıklı bir şekilde düzenleyememiş ülkelerde, tarımsal gelişmeden bahsetmek mümkün değildir.

Çok yönlü bir uğraş alanı olan tarım, köklü ve normatif bilgi isteyen mesleki bir alandır. Günümüzde tarımın diğer sektörlerle göre küçülmesindeki temel nedenlerin başında, eğitimsizlik gelmektedir. Tarımsal üretim ve verimliliği diğer sektörler düzeyine çıkarmak, yarınları açlık tehlikesinden kurtarmak ve beslenme ekonomisine gereken önemi vermek bakımından; tarımda mesleki eğitim ve öğretim zorunlu bir ihtiyaçtır. Unutulmamalıdır ki; yurt çapında tarım teknisyen ve ustaları ne kadar bilgili, kabiliyetli ve görev amacı ile yetiştirilebilir ise, yeni teknolojiler ve ürünler, çiftçi, sanayici ve girişimciye o kadar kolay tanıtılır, benimsetilir ve uygulamaya konur.

Genel olarak eğitim ve bunun içinde tarımsal mesleki eğitimle ilgili gelişmeler, iki ana dönem halinde incelenebilir. Planlı Kalkınma Öncesi Dönemi kendi koşulları içinde değerlendirdiğimizde; ilk uygulamanın «Ayamama» ile başladığı bilinmektedir. Çok zor koşullarda açılan bu okul iki açıdan önemlidir. Birincisi dolaylı da olsa, tarımın bilim dalı olduğu, bilgili ve teknik tarımın ancak sistematik bir eğitim-öğretimle yapılabileceği, ikincisi ise, eski önyargılar ve saplantılara karşı bilime, tekniğe olan yönelme ve inancın başlamasıdır.

Cumhuriyetle birlikte; köy, köylü ve tarım yeni bir anlayışla ele alınmıştır. Yine bu dönemde Atatürk'ün çizdiği eğitim politikası, sisteme ve mesleğe dayalıdır. Köye dönük eğitim uygulamasında; Millet Mektepleri, Halkevleri ve Köy Enstitüleri önemli

fonksiyonlar yerine getirmişlerdir. Eğitim 1950'ye kadar ilköğretim ve okuma-yazma ağırlıklı, 1950-60 arası kalitesiz ortaöğretim ve 1960 sonrası yüksek öğrenime yönelme eğilimi göstermiştir. Köy Enstitüleri'nin çevreye dönük olma özelliği, programlarının uygulanabilirliğini kolaylaştırmıştır. Haftalık ders programları içinde, ziraat ders ve çalışmalarına 11 saat (her sınıf için) yer verilmiştir. 1943'den itibaren, Teknik Tarım ve Bahçivanlık Okulları ile Bölge Ziraat Okulları ve planlı döneme geçişte Ziraat Meslek Liselerini belirtmek gerekir. Bu dönem (1923-58)'de ilkokullarda öğrenci 7.02, okul 4.22 ve öğretmen sayılarının 4.86 kat arttığını göstermektedir. Ortaöğretim (ortaokul + Lise + Mesleki ve Teknik Okullar)'da ise, öğrenci 26.89, okul 8.3 ve öğretmen sayıları da 10.56 kat artmıştır.

Yükseköğretimle ilgili gelişme ise, 1933'de Yüksek Ziraat Enstitüsü ile başlamış ve 1946 da Üniversiteler yasası (4936)'nın çıkarılmasıyla bu alanda o günün koşullarına göre reform yapılmıştır.

Bilindiği gibi, ülkemiz için tarımı sanayileşmeden sonra düşünmek hatalıdır. Genel olarak tarım veya tarımsal ürünler, sanayinin birçok dallarında onun temel taşı oluşturmaktadır. Bu gerçek yükseköğretim içinde geçerli olup, 1923-53 arasında okul sayısı 3.77 öğretim elemanı sayısı 6.92 ve öğrenci sayıları da 7.99 kat artış göstermiştir.

Planlı kalkınma döneminde, ilkokul programının yeniden düzenlenmesiyle başlayan çalışmalar, Türk Eğitim sistemi'nin derecelendirilmesi (İlköğretim, ortaöğretim ve Yükseköğretim)'le devam etmiş ve 1973'de 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çıkarılmıştır. 1963-93 arasındaki süre içinde öğrenci 1.94, öğretmen 3.06 ve ilkokul sayıları ise 1.81 kat artış göstermiş olup, kaydedilen gelişmeler ilkokullar için önceki dönemin gerisinde kalmıştır. Ortaöğretim (Ortaokul + Lise + Mesleki ve Teknik Okullar)'da okul sayısı 6.73, öğretmen 5.62 ve öğrenci sayısı 7.12 kat artmıştır.

1975'li yıllarda Tarım Meslek Liseleri (Ziraat, Ev Ekonomisi Veteriner Sağlık ve Laborant)'nin sayısı 50'yi aşmış ve 1981 yılında yapılan düzenlemelerle okul sayısı 16'ya indikten sonra 1985 ve 1986 da tekrar 18'e çıkarılmıştır. Bu okulların imkânları çok geniş olup, 3.580 öğrenci kapasitesinin olmasına rağmen, en son öğrenci sayısı 1.984 ve kapasite kullanımı % 55.41'dir. Bu okulların yönetmeliği de 15.12.1991'de R.G.'de yayımlanmıştır. Tarım Meslek

Liseleri, geçmişte Köy Enstitülerinin verdiği hizmeti bir ölçüde (kırsal bölge çocuklarına yönelik yatılılık), devam ettiren, okullardır. Bu okullarda yıllık öğrenci maliyeti yıllara göre artarak, 1992 de 8.612.379,- olmuştur.

Bu dönemin Yükseköğretimle ilgili gelişmelerinin başında 1965'deki «Özel Okullar Yasası» ile kurulan yeni üniversitelerdeki sayısal artışlardır. 1961 ve 1982 Anayasaları da, bu dönemin gelişmelerine önem kazandırmaktadır. Ayrıca, 1750 sayılı Yasa'da 1973 yılında çıkarılmış ve akademik yenilikler yapılmıştır. 1980'li yıllarda ülkenin tüm kurum ve kuruluşlarında olduğu gibi, üniversitelerde de radikal düzenlemeler yapılmış ve 2547 sayılı yasa dönemine geçilmiştir.

Yasa, yükseköğretim kurumlarını tek çatı altına toplamanın yanında; önlisans, lisans ve lisanüstü kademeler temel esaslara bağlanmıştır. Sayısal gelişmeler ise, kuramsal olarak 10.14, öğretim elemanı bakımından 8.04 ve öğrenci sayısında ise 11.06 kat artışlar sağlanmıştır. Bugün için tarımsal eğitim, yükseköğretim kurumları (ön lisans, lisans ve lisanüstü)'nde kantitatif olarak önemli gelişmeler göstermiştir.

Tarımsal açıdan, kalkınma planları'nda öngörülen tarımsal hedeflere hiçbir plan döneminde ulaşamamıştır. Bu durum, tarımsal eğitimi de olumsuz olarak etkilemiş ve toplumda adeta bir «endüstriyel moda» dönemi başlamış ve resmi açıklamalara da sözkonusu yansımalar (dış satım gibi) olmuştur.

Yükseköğretim de lisansa dayalı tarımsal eğitim veren kurumlar iki grupta incelenebilir. Çok amaçlı tarımsal eğitim veren birinci grupta, Ziraat Fakülteleri (bugün için sayıları 21 olmuştur.) İkinci grupta ise, diğer tarımsal yükseköğretim kurumları (Orman Veteriner ve Su Ürünleri Fakülteleri ile Tütün Ekspertiği Yüksekokulları) yer almaktadır. Ziraat Fakülteleri başta olmak üzere, tarımsal yükseköğretim kurumlarının ivedi çözüm bekleyen sorunları vardır. Özellikle, istihdam sorunu mesleğin cazibesini olumsuz yönde etkilerken; yeni açılan fakültelerle sorunların boyutu daha da artmaktadır.

Fakülte sayılarını çoğaltmak yerine, tarım sektörünün alt kademe mesleki eleman ihtiyacını karşılayacak kurumlar (önlisans)'ın açılması daha yararlı olacaktır. Tarımın toprağa bağlı meslek olduğu unutulmamalıdır. Önemli olan mesleğin gereklerini bilmek ve eğitimde bu olguyu dikkate almaktır.

Lisansüstü düzey (yüksek lisans, doktora)'de 2547 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra, önemli sayısal artışlar olmuş ve 1983 (13.395)'e göre, 1991-92'de öğrenci sayısı (43.453) 3.24 katlık bir artış göstermiştir. Bu sayı içinde Fen Bilimleri'nin payı 17.901 (% 41.19)'dur. Toplam enstitü sayısında (211) Fen Bilimleri Enstitülerinin payı 51 (% 24.17)'dir. Öğrenci sayısındaki artış (% 41.19) enstitü sayısındaki artışın (% 24.17) üzerindedir.

Tarımsal eğitim konusunda Milli Eğitim Politikası'na ilişkin olarak şu görüşlere yer vermek mümkündür. Milli Eğitim sisteminin temeli, 1739 sayılı yasaya göre düzenlenmiştir. İlköğretim (yeni uygulama ile 8 yıl) zorunlu, diğerleri (lise ve yükseköğretim) isteğe bağlıdır. Genel, mesleki ve teknik eğitim alanlarındaki örgün eğitimin çeşitli yasal düzenlemelerle çerçevesi tesbit edilmiştir. Çağın adına isim bulmakta zorluk çekilen gelişmelerin yaşandığı dünyamızda, Milli Eğitim sorunları çözülmeye çalışıldıkça ağırlaşmaktadır. Bakanlık, mesleki eğitimin ortaöğretim düzeyindeki tarımsal kanadını Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bırakmış olup, genel çerçeve itibarıyla görev yapmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı öğretim kurumlarından, ilkokulda «hayat bilgisi», ilköğretim'de «iş eğitimi içinde tarım dersleri, ortaokul ve genel liselerde seçmeli dersler içinde tarımla ilgili derslere yer verilmektedir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ise, kurulduğu 1937'den bu yana tarımsal faaliyetlerden sorumlu olmasına karşın, zaman içinde reorganizasyon çalışmalarıyla yapısal değişikliklere uğramıştır. En köklü değişiklikler 1983'de 183 sayılı KHK ve 1985 yılındaki 3161 sayılı yasayla yapılarak, Orman Bakanlığı ile birleştirilmiştir. 8 yıl sonra Orman Bakanlığı ayrılmış ve 9.8.1991'de 441 sayılı KHK ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı kurulmuştur. Bu yasal düzenlemelerin hepsinde, tarımsal eğitim (ziraat, veteriner, ev ekonomisi ve laborant meslek)'e ilişkin görevlere yer verilmiştir. Başta köylerin kalkındırılması, tarımsal üretimin artırılması, ve istihdam imkânlarının geliştirilmesi gibi bakanlık görevlerinde başarılı sonuçlar alınamamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın «Ulusal Eğitim» çıkarması, Tarım Bakanlığı'nda «Ulusal Tarım» çıkarması olarak ağırlığını günümüzde her zamankinden daha fazla göstermektedir.

Tarım Meslek Liseleri için, her yıl milyarlarca harcama yapıldığı tarımsal yatırımlar içinde trilyonlarca teşvik ve yardım yapıldığı halde; tarımsal üretim yetersiz kalmakta ve tarımsal çıkmaz devam etmekte olup, ülkemizin tarımda «kendine yeterli» ülkeler arasında yer alması bile buna yetmemektedir. Daha da kötüsü, ta-

rim ve tarımcılar için, toplumsal çekiciliğin giderek azalmasıdır. Türkiye, tarım ülkesi olmasına karşın, tarımcı olarak yetiştirdiği insanına istihdam imkânı sağlayamamakta, kendisine ve çevresine küskün insanların yetişmesine neden olmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse, eğitim; genel, mesleki ve teknik ve yükseköğretim boyutlarıyla sorun olmaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

1. AKMAN, A. 1978 «Türkiye'de Ziraat Yüksek Öğretim Reformunun Anatomisi», Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları; 739, Derlemeler : 430, Ankara.
2. AKYÜZ, Y. 1989 «Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)» Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No : 160, Ankara.
3. ALKAN, C. ve diğerleri : 1988 «Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları», T.C. Gazi Üniversitesi; 132, Gazi Eğitim Fakültesi, Yayın Numarası; 16, Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, Ankara.
4. ARNON, I. (çev. : Erdoğan Osmanhoğlu - Hüseyin Çetin) 1982 «Tarımsal Araştırmaların Planlanması ve Programlanması», Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırması Enstitüsü Yayın No : 54, Yalova.
5. BALOĞLU, Z. 1990 «Türkiye'de Eğitim», TÜSIAD Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Apa Ofset Basımevi, t.y.
6. BAŞARAN, İ.E. 1982 «Temel Eğitim ve Yönetimi» Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No : 112, Sevinç Matbaası, Ankara.
7. BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, «Toptan Eşya ve Tüketici Fiyatları Aylık İndeks Bülteni», Eylül 1992, Ankara.
8. BENOR, D. ve diğerleri (Çev. : Mehmet Küçük Kurt) 1988 «Tarımsal Yayım, Eğitim ve Ziraat Sistemi» Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No : 492, İzmir.
9. BELGELERLE TÜRK TARİHİ DERGİSİ DÜN/BUGÜN/YARIN 1988 «Milli Eğitim Meselelerimiz ve Milli Eğitim Şuraları (I - XI)», Tarihi Araştırmalar ve Dökümantasyon Merkezleri Koruma ve Geliştirme Vakfı, Aylık Dergi/Sayı 38-39-40, İstanbul.
10. CİCİOĞLU, H. 1985 «Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişim)», Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No : 140, A.Ü. Basımevi, Ankara.
11. ÇALGÜNER, C. 1979 «Ziraat Politikası», T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları : 7 Bilim Dizisi : 1 T.C. Ziraat Bankası Matbaası, Ankara.

12. DOĞAN, H. 1975 «Mesleki ve Teknik Eğitimin Endüstri ile İlişkileri», Endüstriyel Mesleki ve Teknik Öğretim ile Sanayi İlişkileri Sempozyumu, 19-20 Kasım, M.E.B. Etüd ve Programlama Dairesi Yayını No : 129, Ankara.
13. DOĞAN, H. 1983 «Teknoloji Eğitimi», Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No : 128, Sevinç Matbaası, Ankara.
14. ERTÜRK, S. 1975 «Eğitim'de Program Geliştirme», Cihan Matbaası, Ankara.
15. EĞİTİM VE TARIM, t.y., Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayınları No :38, Ankara.
16. GÖKALP, H.Y. ve diğerleri : 1991 «Tarım Sektörünün önemi ve Yurdumuzda Zirai Öğretimin Bugünkü Durumu, Problemleri ve Çözüm Yolları», Ziraat Mühendisliği, Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği ve Vakfı Yayın Organı Sayı : 237, Ankara.
17. GÜNEŞ, T. 1988 «Tarımsal Yüksek Öğrenimimizde Son On Yılda Meydana Gelen Değişmeler Karşısında Alınabilecek Önlemler», Tarım ve Mühendislik, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayın Organı Sayı : 29-30, Ankara.
18. GÜNEŞ, T. ve diğerleri : 1992 «T.M.M.O.B. Ziraat Mühendisleri Odası Tarımsal Öğretim Araştırması Ön Sonuçları», TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara.
19. İLKÖĞRETİM OKULU İŞ EĞİTİMİ (İş ve Teknik, Ev Ekonomisi, Tarım, Ticaret) PROGRAMI, 1991 T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Basımevi Ankara.
20. İNAN, M.R. 1964 «Eğitim ve Tarımın Gelişmesi», UNESCO Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, Paris.
21. KABADAYI, R. 1989 «Bilimsel Eğitim ve Gereği» Öğretmen Dünyası, Aylık Meslek Dergisi, Sayı : 111, Ankara.
22. KARATAŞ, Ş. - ÖZBİLGİÇ, R. 1992 «Tarımda Liberasyon-Dünyada ve Türkiye'de», Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği Yayını, Tamer Ofset, Ankara.
23. KARINCA, 1961 «Toplum Kalkınması», Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayın Organı, Sayı : 300, Ankara.
24. ÖĞRETİM MÜESSESELERİ, 1960 Ziraat Vekaleti Tamtıcı Neşriyat Serisi : B-4 Güven Matbaası, Ankara.
25. ÖZKAYA, T. 1991, «Türkiye'de Tarımsal Yayımcıların Etkinliklerini Belirleyen Yönetimle İlgili Faktörler Üzerinde Bir Araştırma», Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir.
26. SAKAOĞLU, N. 1992 «Cep Üniversitesi Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi», İletişim Yayınları, İstanbul.
27. SCHLITZ, T.W. (Çev. : Nuran Bektöre ve diğerleri) 1984 «Araştırmaların Ekonomisi ve Tarımsal Verimlilik», Atatürk Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü, Yalova.
28. TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, 1992 «Tarım Meslek Liseleri Yönetmeliği», TKİB Yayın Dairesi Başkanlığı Matbaası, Ankara.
29. TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü El Sanatları ve Eğitim Daire Başkanlığı Kayıtları.
30. TEKİNEL, O. 1991 «Türkiye'de Tarım, Tarımsal Öğretim - Araştırma ve Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi», Tarımsal Öğretimin 145. Yılı Kutlama Programı, Adana.
31. TOPTAN, K. Milli Eğitim Bakanı, 1992 «TBMM 1993 Yılı Bütçe Konuşması» Ankara.
32. TUNCER, H. O. 1990 «Tarımın Türkiye Ekonomisine Katkısı», Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.
33. TÜRKİYE İSTATİSTİK CEP YILLIĞI, 1988 Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını No : 1300, Ankara.
34. TÜRKİYE İŞVEREN SENDİKALARI KONFEDERASYONU (TİSK), t.y. «Türkiye'de Mesleki Eğitim», s.y.
35. TÜRK YÜKSEKÖĞRETİMİNDE ON YIL, 1991 «1981 Reformu ve Sonuçları», Meteksan Anonim Şirketi, Ankara.
36. YILDIRAK, N. 1986 «Tarımsal Eğitim ve Öğretim Politikalarının Değerlendirilmesi» Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara.
37. YILDIRAK, N. 1987 «Köy Toplumunda Kadın» Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara.
38. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU (YÖK), 1992 «Yükseköğretim İstatistikleri» Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) Yayınları No : 1992-7, Ankara.
39. 4.11.1981 Tarihli ve 2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası.
40. 1983 Tarihli ve 2809 Sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Yasa.
41. 11 Temmuz 1992 Tarihli ve 21281 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 3837 Sayılı Yasa.